

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Role sociálního pracovníka v dětském domově

Vedoucí práce: doc. PhDr. Urban David, Ph.D.

Autor práce: Lomenová Petra

Studijní obor: Sociální a charitativní činnost

Forma studia: kombinovaná

2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Datum:

Podpis studenta:

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce doc. PhDr. Davidu Urbanovi Ph., D. za cenné rady, čas, při řešení dané problematiky a odborné vedení při vypracování mé kvalifikační práce.

Obsah

Úvod.....	5
1. Exkurs do ústavních zařízení.....	6
1. 2. Typy ústavních zařízení	6
1. 3. Dětský domov	7
1. 3. 1. Dítě jako klient v dětském domově.....	8
1. 3. 2. Důvody k přijetí do DD.....	9
1. 3. 3. Odchod klienta z DD.....	9
2. Činnost sociálního pracovníka v DD	10
2. 1. Výchovná činnost.....	10
2. 2. Vzdělávání dětí.....	11
2. 3. Organizace zájmových činností	11
2. 4. Prevence sociálně patologických jevů.....	11
3. Sociální pracovník v DD	11
3. 1. Předpoklady pro výkon práce v DD.....	12
3. 1. 1. Osobnostní předpoklady.....	12
3. 1. 2. Syndrom vyhoření u sociálního pracovníka v DD	13
3. 2. Profesní předpoklady.....	13
4. Role sociálního pracovníka v DD	14
5. Výzkum	16
5. 1. Metodika výzkum.....	16
5. 2. Výzkumné otázky.....	17
6. Výsledky.....	18
7. Diskuse	21
8. Závěr.....	26

Úvod

Cílem mé bakalářské práce bude popsat roli sociálního pracovníka v dětském domově (dále jen DD), který zde má významnou a nezastupitelnou pozici.

Úplná funkční rodina, je nejdůležitější jednotkou lidské společnosti. Tato věta mi zůstala v paměti, z jedné z prvních přednášek, od prvopočátku mého studia na teologické fakultě. Člověk je bytost společenská, vyhledává vzájemnou interakci, potřebuje ke svému životu pocit bezpečí a vědět, že někam patří, kde je jeho místo v životě, jaká je jeho role. Sociálního pracovníka v dětském domově má nejen roli administrátora, ale i mentora dětí, prostředníka mezi biologickou rodinou a klienty DD.

Svou bakalářskou práci dělím do pěti kapitol. V první kapitole s názvem „Exkurs do ústavních zařízení“, se zaměřím na typy dětských domovů, jaké jsou standardy v DD, jací klienti a za jakých podmínek jsou v DD umístěni. V rámci studia jsem byla na praxi v dětském domově. Byla to pro mě velice emociální zkušenost. To, co berete doma jako standart a věc automatickou, jim chybí. Sociální pracovník je pro děti poradcem v oblasti institucionální péče a poradenství v záležitostech běžného života, musí vykonávat činnosti nad rámec svých běžných pracovních činností. Leckdy se musí odtrhnout od administrativní činnosti a uchýlit se k emociální podpoře klientů, dodávání sebedůvěry, emocionální podpory a využívat vysokou míru empatie.

Kapitola druhá s názvem „Činnost sociálního pracovníka v DD“, jako člena multidisciplinárního týmu DD. Popisuji jeho činnosti a povinnosti, které jsou důležitým aspektem pro správnou výchovu, psychosociální vývoj a zajištění hodnotného života dětí v DD. Děti v dětském domově vyhledávaly jakoukoliv příležitost, kdy bych jim mohla nějak věnovat svou přízeň. Jednalo se hlavně o pohlazení, empatie, komunikace. Děti oslovují vychovatele tety a strejdové, ti jim nahrazují rodinné prostředí, jak jen to je možné. V jedné skupině je 7 dětí a leckdy není prostor vyhovět každému.

Ve třetí kapitole „Sociální pracovník v DD“, popisuji, jaká by měla být osobnost sociálního pracovníka, jaké jsou osobnostní předpoklady k výkonu této práce. Jak by se měl starat i o svou duševní a psychickou pohodu, aby nedošlo k syndromu vyhoření.

Čtvrtá kapitola se zabývá „Rolí sociálního pracovníka v DD.“ Ten často vystupuje v několika rolích a je si vědom, že tato práce je velice obsáhlá a náročná. Kapitola popisuje postupy práce s dětskými či dospělými klienty a interakci s rodinou. Sociální pracovník musí v rámci svých kompetencí zastoupit mnoho rolí jak administrátora, tak poradce či učitele sociální adaptace. V kapitole popisuji mezioborovost rolí a to, jak se role vzájemně prolínají.

V poslední kapitole s názvem „Výzkum“, bude provedena analýza odborné literatury v komparaci s vlastním kvalitativním výzkumem. Bude osloveno 7 sociálních pracovníků z DD v západočeském kraji. Na základě výzkumného šetření, budu komparovat teoretickou část s částí praktickou. Bude použita metoda interpretační a porovnávací.

Vycházím hlavně z odborné literatury Matouška, Řezníčka, Křivohlavého a další. Stěžejním a podstatným zdrojem pro mě byl vnitřní řád dětského domova, kde jsem vykonávala svou praxi.

1. Exkurs do ústavních zařízení

Dětské domovy se řídí zákonem č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Jedná se o střediska výchovné a vzdělávací péče, kde musí být zajištěno základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání. Česká republika je vázána ústavními principy a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách. S dítětem musí být tedy zacházeno tak, aby nebyl nijak narušen jeho vývoj jak psychický, tak fyzický. V ústavních zařízeních je poskytována taková péče, aby byla posílena jeho sebedůvěra, rozvíjena empatie a aby dítě zvládlo edukaci do společnosti. S dítětem je zacházeno tak, aby žilo harmonický život, a jsou brány ohledy na jeho věk.¹

Účelem ústavních zařízení je ústavní nebo ochranná výchova, pro děti od 3 do 18 let, respektive do 19 let. Dítě se do ústavního zařízení dostane na základě soudního nařízení o ústavní výchově nebo ochranné výchově. V některých případech se jedná o předběžné opatření náhradní výchovné péče v zájmu rozvoje dítěte a zajištění vzdělávání a řádné výchovy.²

Tato zařízení spolupracují i s rodiči dětí nebo s opatrovníky, pěstouny. Osobám, kterým je dítě svěřeno do péče, poskytují poradenskou podporu, pomoc s nácvikem rodičovských dovedností, rodinou terapii, pomoc při přechodu dítěte ze zařízení do nového domova. Pokud se jedná o mladistvé, kteří dovršili 18 let, snaží se klientovi pomoci v další etapě života. Najít si zaměstnání, osamostatnit se, předejít negativním vlivům a pomoci mu začlenit se do společnosti, najít si svou roli v životě.³

Tato zařízení spolupracují s dalším sociálněprávními orgány zajišťující ochranu dětí.

1. 2. Typy ústavních zařízení

Dle zákona 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ústavními zařízeními jsou:

- Diagnostický ústav
- Dětský domov
- Dětský domov se školou
- Výchovný ústav⁴

Diagnostický ústav přijme děti, kterým ústavní výchovu nařídil soud. Dalšími klienty jsou děti s uloženou ochranou výchovou. V diagnostickém ústavě může být dítě maximálně 8

¹ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

² Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

³ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

⁴ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

týdnů. Prochází různými psychologickými vyšetřeními. Hlavní činností zařízení je diagnostika dítěte, výchova, terapie, vzdělávání.⁵

Dětský domov se školou funguje jako rodinná skupina stejně jako dětský domov. Do dětského domova se školou jsou umisťovány děti s uloženou ochranou výchovou, leckdy i děti s poruchami chování.

Výchovné ústavy jsou určeny pro děti starší 15 let, kterým je nařízena ústavní či ochranná výchova z důvodu poruchy chování.⁶

1. 3. Dětský domov

V minulosti se nazývali sirotčinci, útulky či spolkové ústavy. O prvních dětských domovech můžeme najít zmínku kolem první světové války. Poté se začali budovat sítě obecních dětských domovů a posléze okresních.⁷

Dětský domov zajišťuje výchovně vzdělávací péči dětem ve věku od 3 do 18, respektive do 19 let s nařízenou ústavní výchovou. Do dětského domova se nejčastěji dostávají sociálně handicapované děti ze sociálně vyloučených lokalit, z rozpadlých rodin. V některých případech zde může být dítě umístěno kvůli dlouhodobé nemoci pečujícího rodiče, osiření dítěte. Nejčastěji je však chyba na straně rodiny, která se nedokáže o dítě postarat. Není schopna dítě zajistit jak po materiální stránce, tak po stránce výchovné.⁸

V dětském domově jsou klienti začleněni do rodinných skupin, nejčastěji o 8 dětech. Skupiny jsou vytvářeny dle věku dětí. V rámci své praxe jsem docházela do DD, kde byly dvě skupiny, jedna s menšími dětmi ve věku od 3 do 12 let a druhá s klienty ve věku od 6 do 18 let. Při tvoření skupin je brán zřetel i na sourozenecké vazby, aby byli děti společně. Pokud, je dítě umístěno do DD, je v kompetenci příslušných orgánů to, aby se dětský domov nacházel v blízkosti blízkých nebo příbuzných dítěte. Tyto skupiny mají pro děti představovat fungující rodinu. Je jim zajištěno stravování, příprava do školy, materiální vybavení, úhrada školních a mimoškolních aktivit, dostupnost lékařské péče a úhrada léků. Dětské domovy spolupracují s místními škola či sportovními středisky. To dětem zaručuje sportovní a kulturní vyžití. Ve skupince se učí jak samostatnosti, tak i obezřetnosti k ostatním. Důležitá je spolupráce. Děti mají dle nástěnky dáno, jaký kdo má úkol, co má během dne a v jakém časovém rozpětí dělat.⁹

Do dětského domova mohou být umístěny i děti s mentálním, smyslovým, tělesným postižením, děti s vadami řeči, v některých případech i s více vadami, kterým soud nařídil ústavní či ochranou výchovu. Jejich stupeň postižení neodpovídá kritériím pro umístění do specializovaného či sociálního zařízení. Inkluze je přínosem jak pro postižené dítě, tak pro děti ve skupině. Při mé praxi jsem se setkala s chlapcem, který trpěl mutismem, ve věku 12let. Je zařazen do rodinné skupiny s ostatními dětmi. Ty se u něj snaží rozvíjet komunikace ne nátlakem, ale společným čtením a vyprávěním. Ostatní děti se takto učí empatii, spolupráce a brát ohled na ostatní.¹⁰

⁵ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

⁶ Tamtéž, s. 23

⁷ Tamtéž, s. 23

⁸ Srov. SEKERA, O. Identifikace profesních aktivit vychovatelů výchovných ústavů a dětských domovů, s. 23

⁹ Srov. Vnitřní řád dětský domov Kašperské Hory

¹⁰ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Statutárním orgánem DD je ředitel, který může být zastoupena zástupcem ředitele. V DD jsou za výchovu dětí odpovědní převážně vychovatelé. Dalšími zaměstnanci DD jsou speciální pedagog, sociální pracovníci, psychologka, ekonom, asistenti pedagoga, účetní, auditor.¹¹

V rámci zabezpečení a zaopatření dítěte v DD jsou ředitel, sociální pracovník a skupinový vychovatel povinni spolupracovat s osobami odpovědnými za výchovu dítěte, jimiž jsou biologičtí rodiče, nebo jiná odpovědná osoba určena na základě soudního rozhodnutí. Tato spolupráce je realizována v oblastech:

- Příprava a rozhodování se ohledně budoucího povolání
- Zdravotní stav dítěte, úrazy, závažná onemocnění
- Výchovné přestupky, nedodržování vnitřního řádu
- Žádosti o dávky
- Prospěch ve škole, propouštění o prázdninách k rodině
- Poradenská pomoc v rámci návratu dítěte do biologické rodiny¹²

Komunikace s osobami odpovědnými za výchovu dítěte je realizována prostřednictvím dopisové korespondence, telefonicky, přes email, osobní kontakt. Pokud rodiče či soudem stanovené osoby nejeví o dítě zájem, spolupracuje sociální pracovník s OSPOD.¹³

1. 3. 1. Dítě jako klient v dětském domově

Dítě je do dětského domova přijímáno na základě rozhodnutí soudu o nařízené ústavní výchovy nebo předběžného opatření. Do dětského domova může být umístěno dítě i s matkou, v případech, kdy je matka nezletilá. Do dětského domova se umísťují děti ve věku od 3 do 18 let, popřípadě 19 let. Nejčastěji jsou to děti ze sociálně handicapovaných rodin, nefunkčních rodin a děti, jejichž rodiče jim nejsou schopni zajistit řádné vzdělávání, správný psychický a fyzický vývoj.¹⁴

Sociální pracovník spolupracuje s příslušnými orgány, především s OSPOD. Zajišťuje veškerou dokumentaci sloužící k přijetí dítěte. Jedná se o osobní doklady a spisovou dokumentaci, kterou od příslušných pracovníků přebírá ředitel dětského domova. Dítě je do DD vždy umísťováno na základě smlouvy mezi ředitelem a zákonným zástupcem dítěte. Poté je dítě předáno vychovateli.¹⁵

Dítě s nařízenou ústavní výchovou má práva a povinnosti vyplývající ze zákona 109/2006 Sb. Mezi jeho povinnosti patří zejména dodržovat vnitřní řád DD poté, co je s ním seznámeno. Musí dbát na své věci a věci ostatních, nečinit nijak majetek DD a vybavení zařízení, poskytnout na výzvu ředitele podklady o svých příjmech, chovat se slušně a ohleduplně vůči všem zaměstnancům DD a k ostatním dětem umístěným v DD. Je povinno řádně se připravovat a plnit školní docházku, pečovat o sebe a své věci. Pokud je vyzváno

¹¹ Srov. Vnitřní řád dětský domov Kašperské Hory

¹² Srov. Vnitřní řád dětský domov Kašperské Hory

¹³ Srov. tamtéž

¹⁴ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů 1

¹⁵ Srov. Vnitřní řád DD Kašperské hory

ředitelem podrobit se vyšetření ohledně požití návykové látky, je povinno vyhovět této výzvě.¹⁶

Dětský domov je povinen vůči dítěti jej plně zaopatřit jak po materiální, fyzické a psychické stránce, respektovat jeho důstojnost, pokud je možné umožnit pobyt sourozenců ve stejné výchovné skupině. Dítě má právo přípravu a vytváření takových podmínek, aby mohlo plnit školní docházku a připravovat se na budoucí povolání. Vždy musí být brán ohled na rozumové schopnosti odpovídající věku a stavu dítěte. Dítěti nesmí být nijak odepírán kontakt s osobami odpovídajícími za jeho výchovu, pokud soud nevydá žádné jiné opatření. Dítě má právo na pravdivé informace týkající se jeho rodiny.¹⁷

1. 3. 2. Důvody k přijetí do DD

Nejčastějším důvodem umístění dětí do dětského domova je nedostatečná péče rodičů, špatná finanční situace rodiny, dítě s problémovým chováním a v některých případech je dítě odebráno ze sociálních důvodů. Ojedinele jsou děti umístěny v dětském domově z důvodů oprávněných, jako je výkon trestu rodičů, alkoholismus, týrání.¹⁸

Rodiče jsou povinni plnit svou rodičovskou zodpovědnost, dbát na správný tělesný, duševní, citový, rozumový a mravní vývoj. Jedině soud může tuto zodpovědnost pozastavit, pokud je dítě v ohrožení. Do ústavního zařízení se klienti dostávají v případech, kdy je vážně ohrožena výchova a vývoj dítěte, v situacích, kdy jiná opatření, jako jsou napomenutí, dohled, poradenství, nevedla k nápravě situace. Prvním přijatelnějším východiskem před konečným umístěním dítěte do ústavního zařízení je zajištění náhradní péče. Ta má vždy přednost před ústavní výchovou.¹⁹

Nejčastější důvody umístování dětí do ústavní péče jsou následující:

- dítě je odloženo, opuštěno vlastními rodiči
- rodiče zemřeli
- dítě je fyzicky, tělesně, psychicky, sexuálně zneužíváno, týráno
- dítě je zanedbáváno
- dítě má výchovné problémy a z toho důvodu rodiče nejsou schopny se o něj starat
- rodiče neplní svou rodičovskou zodpovědnost pro jejich zdravotní či psychický stav, který trvá delší dobu
- nepříznivá sociální situace²⁰

1. 3. 3. Odchod klienta z DD

Odchod klienta z DD bývá dovršením 18 let popřípadě 19 let, jak je stanoveno soudním rozhodnutím. V některých případech mohou klienti zůstat na základě žádosti uzavřené s DD a pobývat v zařízení do 26 let, pokud se soustavně připravují na povolání.²¹

¹⁶ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

¹⁷ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

¹⁸ Srov. MPSV., Vývoj dětí v náhradních formách péče, s. 9–10

¹⁹ Srov. MATOUŠEK, O. Sociální práce v praxi, s. 31-32

²⁰ Srov. BITTNER P., HAVIGEROVÁ J., JANIŠOVÁ I., LANGHANSOVÁ H. Děti z ústavu, s. 31

Opuštění DD je pro mladistvé velkým krokem do života. Již nemají ten pocit jistoty bydlení a jídla každý den. Čeká je samostatný život, kdy zodpovídají sami za sebe. Samozřejmě se mohou spojit se svou rodinou, nebo být v kontaktu s vychovateli. Existují i různé organizace, které jim se startem mohou poradit a pomoci. Dověšením 18 let klienta končí spolupráce sociálního pracovníka s OSPOD a navazuje na spolupráci s kurátorem. Klientovou zletilostí končí období „nezávislosti“ a povinnosti, které byly doposud v kompetencích sociálního pracovníka (administrativa, komunikace s lékaři, hospodaření s financemi) přechází na něj samotného. V praxi je běžné, že se na sociálního pracovníka obracují i klienti, kteří již DD opustili. Další možností jsou poradenská centra, která pomáhají dětem a mladistvým opouštějícím DD nebo kurátor pro dospělé v oblasti jejich trvalého bydliště.²²

2. Činnost sociálního pracovníka v DD

Dětských domovů simuluje dítěti rodinné prostředí. Ředitel zařízení, vychovatelé, sociální pracovník, asistenti pedagoga, psychologové, celý tým ústavního zařízení je sto, aby z dítěte vyrostl zdravý socializovaný člověk, schopný samostatného života. V rámci jejich povinností spojených s výchovou a zabezpečením kvalitního života je činnost výchovná, vzdělávání dětí, zájmové činnosti, prevenci sociálně patologických jevů. Sociální pracovník komunikuje s OSPOD, vede veškerou administrativní agendu týkající se klientů. Je v kontaktu s příslušnými orgány a instituty, s výchovnými poradnami, pedagogickými poradnami. Je důležitým členem týmu. Je napojen na rodinu klienta, pokud je to možné. Zajišťuje plnění povinností osobám odpovědným za výchovu dítěte. Organizuje spolupráci s ostatními dětskými domovy v rámci kraje, zajišťuje součinnost se sponzorskými organizacemi.²³

2. 1. Výchovná činnost

Výchova dítěte v DD je zaměřena na zpodobnění se s výchovou ve funkční rodině. Řídí se standardy kvality výchovy klientů ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy, preventivně ochranné péče. Cílem je resocializace dětí, pokud je třeba, umožnit dětem vyrůstat v klidném zázemí. Učí děti, jak navázat přátelské vztahy k ostatním, což je provází po celý život. Vychovávají je k samostatnosti. Úspěchem pak je pro vychovatele, jsou-li klienti po odchodu z DD schopni žít kvalitní život bez vlivů negativních sociálních jevů, a dokážou si sami založit rodinu. Z mého hlediska působí sociální pracovník i jako preventista v oblasti sociálně patologických jevů. Sociální pracovník se společně s dětmi zapojuje do různých aktivit, které přesahují jeho náplň práce. Zde se projevuje jeho empatická stránka, sociální citění. Nejsou mu lhostejné osudy klientů, což se značí i v tom, jak o nich smýšlí a jak o klientech mluví. V běžně řeči nepoužívají slovo klienti, ale naše děti. Čehož jsem si všimla při výkonu m praxe. Slaví společně narozeniny, zdobí si byty apod.²⁴

²¹ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

²² Srov. MĚRKOVÁ, B., SEDLÁČEK, R. Příručka pro děti odcházejících z dětských domovů nebo pěstounské péče, s. 3–10

²³ Srov. Vnitřní řád dětský domov Kašperské Hory

²⁴ Srov. Vnitřní řád dětský domov Kašperské Hory

2. 2. Vzdělávání dětí

Děti umístěny v DD jsou povinni navštěvovat základní školu, či školu se speciálními osnovami. Ředitel DD ve spolupráci s pediatrem někdy i pedagogicko-psychologickou poradnou bere v potaz zralost dítěte. Může být umožněn i odklad školní docházky. Děti navštěvují základní školu v místě DD. Pokud škola podá návrh, dítě nezvládá dle svých rozumových vlastností standardní osnovy, je přeřazeno do školy se speciálními osnovami.

Pro přípravu do školy je v denním režimu přesně vymezený prostor. V praxi je velice těžké, z pohledu vychovatele zvládnout 8 dětí, jejich úkoly a povinnosti do školy. Proto sociální pracovník nad rámec svých povinností vypomáhá i se školní přípravou dětí. Sociální pracovník je v kontaktu se školskými zařízeními, pomáhá řešit mimoškolní aktivity a financován v rámci volnočasového vyžití.²⁵

2. 3. Organizace zájmových činností

Pro děti v ústavním zařízení je podpora v rámci mimoškolních aktivit velice důležitá. Má vliv na zdravý vývoj dítěte, podporuje skupinovou spolupráci, soutěživost, prosazení se. Pomáhá vypořádat se s porážkou. Sportovní aktivity mají tedy vliv i na psychický vývoj dítěte. Je možnost rozvíjet své zájmy přímo v zařízení či docházet do místních sportovišť či zájmových kroužků v rámci místní základní umělecké školy. Sociální pracovník spolupracuje s neziskovými organizacemi zajišťující zájmové činnosti. Je v kontaktu s dárcovskými organizacemi jako jsou Dejme dětem šanci o. p. s. Praha, Nadace Terezy Maxové dětem Praha apod.²⁶

2. 4. Prevence sociálně patologických jevů

Skupinová výchovatelé ve spolupráci se sociálním pracovníkem zpracovávají každoročně na začátku školního roku program prevence sociálně patologických jevů dle Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních.²⁷

V rámci výchovy dětí v DD jsou děti neustále pod dohledem a vychovatelé se snaží, aby byly děti seznámeny s problematikou těchto jevů. Vandalismus, delikvence, záškoláctví, lhaní, kriminalita, špatná parta, násilí, drogy apod. S tím vším se mohou potkat nejen při pobytu v DD, ale i po opuštění ústavního zařízení. Vychovatelé podávají zpětnou vazbu sociálnímu pracovníkovi, ten dále spolupracuje s OSPOD.²⁸

3. Sociální pracovník v DD

Sociálním pracovníkem je ten, kdo vykonává sociální šetření, řeší sociální problémy v zařízeních zajišťující sociální služby. Poskytuje sociálně právní poradenství, analytickou,

²⁵ Srov. Vnitřní řád dětský domov Kašperské Hory

²⁶ Srov. Vnitřní řád dětský domov Kašperské Hory

²⁷ Srov. Vnitřní řád dětský domov Kašperské Hory

²⁸ Srov. Vnitřní řád dětský domov Kašperské Hory

koncepční a metodickou činnost v oblasti sociální práce, depistážní činnost, krizovou pomoc ať již jednotlivci, skupině či komunitě, koordinuje poskytování sociálních služeb.²⁹

Sociální pracovník zde nepracuje jako vychovatel, nehodnotí klienta dle jeho zásluh či prohřešků. Je zde pro děti, pokud si chtějí popovídat, mohou se chtít poradit, domluvit. Sociální pracovník funguje jako expert na rodinnou situaci, ze které je dítě umístěno do DD. Zajišťuje kontakt klienta s rodinou či rodinnými příslušníky. Komunikuje s úřady a vede si administrativní agendu o klientech DD.³⁰

3. 1. Předpoklady pro výkon práce v DD

„Pomáhající profese je souhrnný název pro profese, které se zaměřují na pomoc druhým, pomáhají řešit nesnáze, problémy, zdravotní potíže druhých lidí...společnými znaky jsou mimořádná psychická zátěž a rizika pro vlastní duševní zdraví.“³¹

Ze zákona je nám zřejmé, jaký má být sociální pracovník, musí mít požadované vzdělání, dobrou přípravu z praxe, ale i osobnostní předpoklady, které mu dovolují tuto činnost vykonávat. Sociální pracovník v DD musí disponovat emoční vyzrálostí. V praxi je nucen často zhodnotit své morální zásady a vždy mít na paměti blaho klienta. Sociální pracovník musí klienta vnímat jako celistvou osobnost se všemi negativními i pozitivními vlastnostmi. Často jsou rozhodnutí klienta v rozporu s pracovníkovými morálními hodnotami, on však klienta nikdy nesmí hodnotit a soudit, ale akceptovat jeho rozhodnutí a snažit se jej nasměrovat správnou cestou.³²

3. 1. 1. Osobnostní předpoklady

Sociální pracovník v DD je v neustálém kontaktu s klienty. Musí mít tedy na zřeteli nikoho nesoudit a neumravňovat v případech, kdy to není třeba.

Je u něj třeba velké empatie. Naslouchání a porozumění jsou nedílnou součástí při práci s dětmi a mladistvými. Musí být schopen porozumět klientovo situaci a snažit se vidět problém jeho očima. Musí porozumět jeho světu. Empatie je určitým druhem lidského kontaktu, a pokud je pracovník empatický, dodává klientu pocitu, že na problém není sám a že jej chápe.³³

Důležitým předpokladem jsou komunikační dovednosti. Vzájemná interakce a komunikace vede k vytvoření vztahu mezi dítětem a sociálním pracovníkem. To mu pak důvěřuje a vzájemná spolupráce je jednodušší. Pro vytvoření správného a důvěryhodného vztahu s dětským klientem, musí sociální pracovník disponovat kvalitními komunikačními dovednostmi. Matoušek uvádí čtyři nejdůležitější dovednosti, jako jsou fyzická přítomnost, aktivní naslouchání, empatie a analýza klientových prožitků. Sociální pracovník musí být srdečný, otevřený, čestný. Musí brát svou pozici vážně nejen jako sedavé zaměstnání a administrativní činnost. Jeho funkce v DD je hlavně o spolehlivosti, diskrétnosti a porozumění.³⁴

²⁹ Srov. Zákon 108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách

³⁰ Srov. [online]. Dostupné z WWW: <https://socialnipracovnik.cz/profesiogramy/socialni-pracovnik-v-institucionalni-vychove-deti-a-mladeze-dd-dgu-ddss-vum-svp/>

³¹ SEKERA, O. Identifikace profesních aktivit vychovatelů výchovných ústavů a dětských domovů, s. 76

³² Srov. MATOUŠEK, O. Slovník sociální práce, s. 21

³³ Srov. MATOUŠEK, O. a kol., Metody a řízení sociální práce, s. 54

³⁴ Srov. MATOUŠEK, O. a kol., Metody a řízení sociální práce, s. 52–54

Předpokladem pro výkon sociální práce je i určitá míra inteligence. Samozřejmě musí mít sociální pracovník požadované vzdělání, ale v tomto případě bych se soustředila spíše na inteligenci emoční. Schopnost zvládat emoce své i druhých, Schopnost své emoce rozeznávat a pomáhat s tímto i lidem kolem sebe. Jde o schopnost navázat a udržet si dlouhodobé vztahy k lidem a s lidmi³⁵

3. 1. 2. Syndrom vyhoření u sociálního pracovníka v DD

Sociální pracovník musí mít týmového ducha. Tato práce je složitá jak po profesní, tak osobnostní stránce. Na své praxi jsem vyzorovala, že na jednoho člověka je kladena velká míra odpovědnosti a úkolů, což souvisí se syndromem vyhoření.

V dnešní odborné literatuře nalézáme více různých pojetí či přístupů k syndromu vyhoření, která v častých případech popisují náhled na profesionální zájem nebo osobního zaujetí pracovníků v pomáhajících profesích. Existuje vícero popisů, z různých úhlů pohledu. Definic syndromu vyhoření je velké množství, i přesto se Křivohlavý pokusil vyčlenit a ujednotit společné znaky definic syndromu vyhoření, na kterých se autoři definic shodují:

1. autoři poukazují na negativní emocionální příznaky (únava, deprese, emoční vyčerpání)
2. souvislosti s výkonem povolání
3. příznaky chování jsou zdůrazňovány více než tělesné symptomy syndromu vyhoření.³⁶

V dalším bodě se autoři shodují, že příznaky syndromu vyhoření se vyskytují u psychicky zdravých lidí. Poslední společný znak poukazuje na sníženou efektivitu práce nesouvisející s nižší pracovní schopností či nižší kompetencí, nýbrž s negativními postoji a z nich plynoucího chování. Nejpřirozenějším předcházením syndromu vyhoření je komunikace, vzájemné sdílení a ventilace emocí v rámci denních meetingů mezi zaměstnanci DD (sociální pracovník, vychovatelé, ředitel).³⁷

3. 2. Profesní předpoklady

Pro výkon sociálního pracovníka důležitá bezúhonnost, zdravotní způsobilost, odborná způsobilost a znalost zákonů. Pro výkon této profese je nezbytná střední odborná škola v oborech humanitárních, sociálních či pedagogických, nebo vysokoškolské vzdělání bakalářské či magisterské zaměřené na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, právo nebo speciální pedagogiky v souladu se zákonem 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách. Sociální pracovník má možnost se vzdělávat i v rámci výkonu své profese prostřednictvím akreditovaných kurzů, seminářů, stáží.

Podstatná je znalost legislativy:

- Zákon o sociálních službách (108/2006).
- Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo výkonu ochranné výchovy ve školských zařízeních (109/2002).
- Zákon o sociálněprávní ochraně dětí (359/1999).

³⁵ Srov. MATOUŠEK, O., Slovník sociální práce, s.

³⁶ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. Hořet, ale nevyhořet, s. 20

³⁷ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. Hořet, ale nevyhořet. S. 20-25

- Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochrany a preventivně výchovné péče (Metodický pokyn MŠMT 5805/2015).³⁸

Pro výkon sociálního pracovníka v DD v rámci organizace jsou důležité kompetence jako rozvíjet účinnou komunikaci, orientovat se v problematice a dokázat naplánovat postupy a další řešení, podporovat k soběstačnosti, poskytovat služby. Sociální pracovník musí vědět kdy zasáhnout, kdy klienta zastavit v jednání nebo konání. Musí přispívat k práci organizace, umět navrhovat změnu a zasahovat s oprávněnými argumenty.³⁹

4. Role sociálního pracovníka v DD

V rámci své praxe jsem měla tu možnost sledovat při práci nejen sociálního pracovníka, ale i vychovatele v DD. Sociální pracovník měl v kompetenci veškerou administrativní činnost, spolupráci s úřady, soudy, ale fungoval i v rámci poradenství nejen pro klienty, děti, ale i v rámci supervize pro vychovatele. Sociální pracovníci v rámci své profese musí často vykonávat mnoho rolí. V praxi se tyto role vzájemně prolínají a doplňují. Není možno vyčlenit pouze jednu roli sociálního pracovníka. Ten je nucen své působení přizpůsobit situaci a problematice, ve které se právě vůči klientovi nachází nebo v jakém zařízení je a jakou pracovní činnost vykonává.⁴⁰

Sociální pracovníci musí v rámci svých kompetencí zastoupit role:

1. Poskytovatele služeb – napomáhá klientům s každodenními úkony v rámci domácnosti či na vybraném pracovišti. Nejčastěji se roli poskytovatele služby či pečovatele setkává s dětmi, které jsou zanedbané, a je jim k dispozici s adaptací v novém prostředí s příchodem do dětského domova. Je v kontaktu s vychovateli a je jim nápomocen se začleněním nového klienta, jelikož zná veškerou anamnézu dítěte, je klíčovým pracovníkem s pomocí se začleněním do skupiny.⁴¹

2. Zprostředkovatel služeb – napomáhá klientům s komunikací s příslušnými úřady. Jako zprostředkovatel služby funguje nejvíce ve spolupráci s dětmi staršími 15 let a s dětmi dospělými, co se chytají opustit DD. Představuje jim, jaké další povinnosti je čekají a jaká mají práva. Napomáhá jim získat kontakty na další sociální zařízení, jak je oslovit a jak jich začít využívat.⁴²

3. Učitel sociální adaptace – pomáhá klientům se sociální adaptací, jak předcházet krizi a jak fungovat v rámci společnosti. Ve spolupráci s vychovateli učí klienty, jak se adaptovat na prostředí domova, jak zvládat denní režim, jak fungovat v rámci úkolů a povinností v DD. Vede klienty k tomu, aby zvládali řešit své problémy, nacházeli společně řešení a aplikovali je do praxe. Na základě vzájemného vztahu mezi klientem a sociálním pracovníkem je cílem jejich spolupráce úspěšná integrace klienta, a to nejen v rámci DD, ale u starších dětí i do pracovního začlenění.⁴³

³⁸ Srov. Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách

³⁹ Srov. MATOUŠEK, O. a kol., Metody a řízení sociální práce, s. 16

⁴⁰ Srov. ŘEZNIČEK, I. Metody sociální práce, s. 57

⁴¹ Srov. ŘEZNIČEK, I. Metody sociální práce, s. 57

⁴² Srov. ŘEZNIČEK, I. Metody sociální práce, s. 57

⁴³ Srov. MATOUŠEK, O. Slovník sociální práce, s. 79

4. Poradce – podle zákona 109/2002 Sb., vyplývá, že zákonní zástupci dítěte mají nárok na poradenskou činnost v oblasti výchovy a péče o dítě.⁴⁴ Správný sociální pracovník je v kontaktu se všemi obyvateli DD nejen s klienty ale i s vychovateli, rodinami a blízkými klientů. V rámci své role musí mít znalosti jako terapeut a poradce pro krizové situace. Z tohoto hlediska je tedy vhodné, aby měl psychoterapeutický výcvik a byl zběhlý a měl kvalifikaci z oblasti sociálního poradenství. Poskytuje preventivní a poradenskou činnost. V rámci odborného sociálního poradenství je v kontaktu s rodinami klientů a poskytuje jim přímou pomoc v nepříznivé sociální situaci, pomáhá rodinám a klientům v krizových situacích, provádí depistážní činnost.⁴⁵

Výstupy ze své práce s klientem sepisuje do spisu dítěte, konzultuje problematiku s ředitelem, popřípadě je dítě delegováno ke specialistům jako například speciální pedagog či psycholog.⁴⁶

5. Administrátor – veškerá činnost DD je vymezena zákonem 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Sociální pracovník spolupracuje s biologickými rodiči, pokud mají o dítě zájem a jsou s ním a s DD v kontaktu. V některých případech je těžké kontaktovat rodiče, kteří nejeví zájem o dítě, ale i tak jsou stále soudem stanoveni jako zákonní zástupci. DD bez jejich písemného souhlasu nemůže dítěti například umožnit nástup na střední školu. Bylo by vhodnější a lepší pro dítě, pokud nemají zájem, stanovit zákonným zástupcem DD.⁴⁷

Sociální pracovník nejvíce spolupracuje s OSPOD z pověřených úřadů odkud děti pocházejí. Vede administrativní agendu a zakládá spisy o dětech, které jsou umístěny v DD. Vede si finanční záznamy, vypracovává podklady pro schválení příspěvků na péči o děti umístěné v DD dle zákona 109/2002 Sb., zpracovává veškeré podklady a data týkající se výživného dítěte. Je v kontaktu s kurátory, sociálními pracovníky OSPOD a dalšími institucemi. Osobně se zúčastňuje soudních řízení, jednáních ve školách.⁴⁸

Je v kontaktu s rodinou dítěte, pokud je to možné a není soudem nařízeno jinak. Zprostředkovává setkání dítěte s biologickými rodiči a příbuznými. V rámci DD je povinen veškerou svou aktivitu zaznamenávat v elektronické podobě do vnitřního operačního programu DD. S vychovateli a ředitelem DD konzultuje chování a vývoj dítěte v DD. Společně se zaměřují například na řešení problémové chování, zdravotní stav. Sestavují individuální výchovný plán dítěte. Při opuštění dítěte či mladistvého DD předává OSPODU závěrečnou zprávu.⁴⁹

6. Případový manager – sociální pracovník koordinuje využívání a poskytování sociálních služeb. Spolupracuje s klienty a hájí jejich zájmy. Do role případového manažera vstupuje sociální pracovník v případech problémových rodin, či osob navracejících se do běžného život z ústavních zařízení.⁵⁰

⁴⁴ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů z

⁴⁵ Srov. [online]. Dostupné z WWW: <https://www.socialnipracovnici.cz/file-share>

⁴⁶ Srov. MATOUŠEK, O. a kol., *Metody a řízení sociální práce*, s. 83-93

⁴⁷ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů z

⁴⁸ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů z

⁴⁹ Srov. [online]. Dostupné z WWW: <https://socialniprace.cz/profesiogramy/socialni-pracovnik-v-institucionalni-vychove-deti-a-mladeze-dd-dgu-ddss-vum-svp/>

⁵⁰ Srov. ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce*, s. 58

Sociální pracovník funguje jako zprostředkovatel kontaktu mezi rodinou a klientem, což je často v rozporu s jeho morálním přesvědčením. Sociální pracovník musí neustále vyhodnocovat svůj postoj jak vůči klientovi, tak vůči rodině. Nezaujatě přistupovat ke každému případu a nedat najevo své sympatie a preference. Etické zásady sociálního pracovníka jsou často v rozporu s rozhodnutím rodiny nebo státních orgánů. Sociální pracovník pomáhá se stejným úsilím a bez jakékoliv formy diskriminace všem klientům. Sociální pracovník se zaměřuje na silné stránky jednotlivců, skupin a komunit, a tak podporuje jejich zmocnění.⁵¹

V rámci spolupráce probíhá sanace rodiny. Předpokladem pro navrácení se dítěte zpět do rodinného prostředí je důležitá spolupráce rodiny s pracovníkem nejen z DD ale i s dalšími odborníky jako například psychologové pedagogové, finanční poradci. V rámci sanace se sociální pracovník zaměří na úpravu rodinného prostředí a vyřešení nefunkčních vztahů v rodinném společenství. Rodina musí chtít nápravu, aby se dítě co nejdříve mohlo vrátit z ústavní péče domů.⁵²

7. Sociální pracovník jako činitel sociálních změn – angažuje se při vyhledávání a následném řešení sociálních problémů v rámci celé organizace, ve které pracuje. V rámci této funkce na sebe bere roli analytika sociálních problémů. Nejčastěji se jedná o komunitního sociálního pracovníka, zainteresovaného ve správních a legislativních orgánech.⁵³

5. Výzkum

Cílem mé bakalářské práce bude identifikovat a popsat roli sociálního pracovníka v dětském domově. Na základě výzkumného šetření, budu komparovat teoretickou část s částí praktickou. Bude použita metoda polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky z DD v západočeském kraji.⁵⁴

5. 1. Metodika výzkum

Pro výzkum v bakalářské práci byl zvolen vlastní empirický kvalitativní výzkum. Tento výzkum hledá porozumění, používá různé metodologické tradice a formy zkoumání uvedeného lidského či sociálního problému.⁵⁵

Pro získání kvalitních dat a výsledků výzkumu, jsem si nejprve prostudovala odbornou literaturu a příslušné zákony a poté jsem si připravila rozhovory. Posléze vznikla data, která vedla ke konečným výsledkům mé bakalářské práce.

Na začátku výzkumu jsem si vybrala téma a stanovila si jasně výzkumné otázky. V průběhu procesu sběru dat a analýz je možnost otázky modifikovat. Kvalitativní výzkum je často označován za pružný typ výzkumné metody.⁵⁶ K výzkumné části jsem si sestavila tři obecné otázky, které dávají rámec dalším podotázkám. Výzkumné otázky se opírají o všeobecné znalosti sociálních pracovníků pracujících v DD a o tom, jak oni sami pohlížejí na problematiku svých rolí v kontextu dětského domova.

⁵¹ Srov. [online]. Dostupné z WWW: <https://www.socialnipracovnici.cz/file-share>

⁵² Srov. DUNOVSKÝ, J. a kol., Sociální pediatrie, s. 225

⁵³ Srov. ŘEZNIČEK, I. Metody sociální práce, s. 58

⁵⁴ Srov. Hendl, J., Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace kvalitativní výzkum, s. 50

⁵⁵ Srov. Hendl, J., Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace kvalitativní výzkum, s. 50

⁵⁶ Srov. Tamtéž, s. 51

Poté co jsem si prostudovala metodiku výzkumu, jsem vybrala pro vlastní sběr dat metodu polostrukturovaného rozhovoru.

Následně jsem si stanovila plán, jak budou rozhovory probíhat. Důležitým bodem pro mne bylo vytvořit takové otázky, které by zodpovídaly a osvětlily problematiku role sociálního pracovníka v DD. Pro výzkumné šetření je důležité, aby respondenti jasně rozuměli uvedeným otázkám, a měli dostatek času pro jejich zodpovězení.

Výzkumný vzorek tvoří 7 respondentů vybraných na základě určitých daných kritérií. Hlavní spojnicí všech kritérií je to, že všichni respondenti jsou sociálními pracovníky z dětských domovů v západočeském kraji. Při úvodním navazování kontaktu s respondenty, jsem na základě jejich časového vytížení vyhodnotila jako nejlepší možnost provést polostrukturované rozhovory po telefonu. Všichni respondenti návrh na telefonické rozhovory přijali kladně. Respondentům jsem představila svou práci, a její cíl. Seznámila jsem je s anonymizací a možností z výzkumu kdykoliv odstoupit.⁵⁷

Celkový výběr výzkumného vzorku byl realizován tak, aby bylo dosaženo přehledných výsledků. Dotazovaní respondenti mají různě dlouhou praxi v oboru, aby byl naplněn cíl výzkumu. Jednalo se o sociální pracovnice.

Společný znak vzorkování:

- Respondenti splňují předpoklady pro výkon sociální práce dle zákona č. 108/2006 sb., zákon o sociálních službách § 110⁵⁸
- Respondenti splňují předpoklady pro výkon sociální práce dle zákona 109/2008 o ústavní výchově.....
- Všichni pracují v dětském domově

Společným znakem nebylo určení pohlaví, náboženské přesvědčení a politické smýšlení.

V další fázi byly domluveny termíny rozhovorů. Před každým rozhovorem jsem opět respondenty upozornila, že rozhovory budou nahrávané, v mém případě na můj mobilní telefon a po zpracování budou všechna data smazána. Každý rozhovor trval průměrně půl hodiny.

Postupně jsem si rozhovory přepisovala do mého osobního notebooku, který slouží jen pro mé osobní potřeby.

Po provedených rozhovorech, jsem realizovala kvalitativní obsahovou analýzu. Touto technikou bylo ponecháno jádro rozhovoru a nebyl narušen význam odpovědi. Vynechala jsem zbytečná místa, parazitní slova a odpovědi, které odbíhaly od tématu.⁵⁹

Rozhovory jsem si přepsala, ucelila jsem si odpovědi a tím byly připraveny ke komparaci s teoretickou částí.

5. 2. Výzkumné otázky

Pro svou práci jsem stanovila výzkumné otázky, ty jsou nejdůležitějším aspektem k vyjasnění cíle výzkumu a jsou jeho středobodem. Otázky se musí vztahovat ke zkušenostem, názorům, pocitům jedince. Mají mít za cíl objasnit znalost respondenta v tázané oblasti a fakta z prostředí kde pracuje.⁶⁰

⁵⁷ Srov. Hendl, J., Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace kvalitativní výzkum, s. 155

⁵⁸ Srov. 180/2006 Sb., Zákon o sociálních službách

⁵⁹ Srov. Hendl, J., Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace kvalitativní výzkum, s. 209-210

⁶⁰ Srov. Hendl, J., Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace kvalitativní výzkum, s. 168

Obecné výzkumné otázky:

Jak sociální pracovníci v dětském domově vnímají své role?

1. Jak byste definovali role sociálního pracovníka v DD?
2. Jaké očekávání jste měli od rolí sociálního pracovníka při nástupu na tuto pozici?
3. Jaká role vás nejvíce pozitivně, či negativně překvapila?
4. Jmenujte tři konkrétní role, které vykonáváte nejčastěji?
5. Která se vám jeví jako nejnáročnější?
6. Jeví se vám počet rolí jako adekvátní a zvladatelný v rámci činnosti sociálního pracovníka v DD?

Jak jsou sociální pracovníci v dětském domově vzdělávání v rámci zvládnutí svých rolí?

1. Připravilo vás vaše vzdělání dostatečně na role sociálního pracovníka?
2. Jak často a jak hluboce jste vzdělávání v rámci zvládnutí svých rolí?

Jaké jsou osobnostní předpoklady sociálního pracovníka v DD?

1. Jaké jsou dle vás nejdůležitější osobnostní předpoklady pro výkon rolí sociálního pracovníka v DD?

6. Výsledky

1. Jak sociální pracovníci v dětském domově vnímají své role?

1. Jak byste definovali role sociálního pracovníka v DD?
2. Jaké očekávání jste měli od rolí sociálního pracovníka při nástupu na tuto pozici?
3. Jaká role vás nejvíce pozitivně, či negativně překvapila?
4. Jmenujte tři konkrétní role, které vykonáváte nejčastěji?
5. Která se vám jeví jako nejnáročnější?
6. Jeví se vám počet rolí jako adekvátní a zvladatelný v rámci činnosti sociálního pracovníka v DD?

Definice sociální práce je velice obsáhlá. Sociální pracovníci v DD se shodují v tom, že se jedná o jednu z nejdůležitějších pozic. Práce sociálního pracovníka v DD je velice rozmanitá a člení se do mnoha činností. Oslovení sociální pracovníci, identifikují shodně svou roli jako hodně náročnou. SP1 definuje sociálního pracovníka: „... *multioborového pracovníka, který se musí orientovat nejen v sociální práci, ale i v administrativě, psychologii ale u nás v dětském domově se hodí i znalosti z oblasti pedagogiky nebo možná spíš speciální pedagogiky.*“ SP2 říká: „... *jedna z nejdůležitějších pozic v domově, protože se podílí na celkovém chodu.*“ SP3 vypovídá: „*Sociální pracovník musí v rámci DD zastoupit více funkcí, být k dispozici jak paní ředitelce, tak vychovatelům.*“ Nelze definovat jen jednu konkrétní roli. Sociální pracovník v DD se podílí na celkovém chodu zařízení. Zastupuje více funkcí, Je to role náročná, která přináší výsledky. Ze všech odpovědí vyplývá, že sociální pracovník je mentorem a rádcem pro klienty, a i ostatní zaměstnance. Pokud, chce někdo vykonávat činnost sociálního pracovníka, musí být připraven na různorodé role v rámci práce sociálního pracovníka v DD a nejedná se jen o roli administrativní.

Jak jsem již uvedla, jedná se o multioborovou činnost, člověk musí mít odborné vzdělání a osobnostní předpoklady, které mu umožňují tuto činnost vykonávat kvalitně.

SP3 odpovídá: „*Očekávala jsem činnosti převážně v roli administrativního pracovníka. Práce v DD je psychická náročná, a tak jsem tušila, že práce bude mnoho. Člověk musí mít vlastní přesvědčení, že chce tuto práci dělat a nikdy nikoho nesoudit.*“

Sociální pracovník pracuje s klienty a jejich rodinami, za svůj případ považuje práci s celou rodinou. Spolupracuje s přirozenými skupinami, v rámci DD s uměle vytvořenými skupinami. Je v kontaktu s organizacemi, kdy je buď vedoucím organizace poskytující sociální službu, nebo je za experta radícího organizaci, jak řešit své problémy. Spolupracuje s místními komunitami. Je tedy zřejmé, že pokud chce někdo vykonávat činnost jako sociální pracovník, musí být připraven na různorodé role.⁶¹

V praxi je nejvíce negativně hodnocena činnost administrátora. S tím se shoduje i poznání z mého výzkumu. Z názvu dané role je zřejmé, že se jedná o činnost v kanceláři, kde není tolik osobní kontaktu s klienty. S tím se shoduje i šest ze sedmi respondentů. SP 1: „*Negativně mě překvapila role administrátora, protože administrativy a všeho co se kolem toho točí je tolik, že by to vydalo na jediný pracovní úvazek.*“

Je třeba znalostí v zákonech a tato role neodmyslitelně patří k jedné z nejdůležitějších z kompetencí sociálního pracovníka v DD. Jedná se o funkci manažera a koordinátora funkci v rámci DD. Plánuje a řídí provoz zařízení, ve kterém pracuje.⁶²

SP 5 vypovídá: „*Překvapila mě role soudce, která není vůbec jednoduchá.*“ V rámci činnosti sociálního pracovníka v DD chápeme roli soudce jako toho, který rozhoduje o životě druhých, o životě dětí. Spravuje veškeré náležitosti, týkající se pobytu dětí v DD. Komunikuje s příslušnými orgány a institucemi. Například pokud je dítě nějak sankcionováno z důvodu jednání proti vnitřnímu řádu DD, společně s ředitelem DD stanovují, jaký bude jeho postih.

Respondenti 2, 3, 4, 6 pozitivně hodnotí v praxi roli poradce, poskytovatele služeb, činitele sociální změny. Tato role jsou pro pracovnice nejkladněji vyzdvihovány z důvodu blízkého kontaktu s klienty, dětmi. V rámci roli poradce sociální pracovník pomáhá klientům získat nadhled nad jejich problémy, hledá společně s nimi řešení jejich krizí a v praxi je jejich důvěrníkem, který jim poskytuje terapeutickou pomoc ve formě důvěrných rozhovorů.⁶³

SP 1, 7 uvádí, že je pozitivně překvapila role koordinátora. Sociální pracovník při své činnosti v DD koordinuje využívání a poskytování sociálních služeb. Je nápomocen jak dětem, tak vychovatelům. On je ten, kdo děti provází od přijetí do DD až po jejich odchod z DD. Koordinuje chod DD, komunikuje se zdravotními a školskými zařízeními, s OSPOD. Dostává se do kontaktu s neziskovými organizacemi. Plánuje volnočasové aktivity společně s těmito organizacemi. Sociální pracovník je ten, kdo se zapojuje do celkového fungování DD.

Dotazovaní sociální pracovníci se shodují, že v rámci činnosti v DD jsou nejčastěji v roli administrátora, koordinátora služeb a poradce. SP 2 uvádí: „*Administrativa všeho druhu. Návštěvy OSPOD. Pohovory s dětmi, kdykoliv chtějí, mají dveře otevřené. Vyjádření k pobytům mimo DD, žádosti. Kontakty a řešení různých záležitostí /řed. DD, tety a strýčkové, návštěvy apod. Další bych řekla poradce a celkově poskytovatel služeb.*“

Sociální pracovník v DD je tedy pozice, kterou může vykonávat ten, kdo je schopen zaujmout všechny tyto role a stále pracovat na profesionální úrovni. Musí dbát hodně o svou vlastní duševní hygienu a předcházet tak syndromu vyhoření. V zákoně 108/2006 Sb., o sociálních službách je vydefinována činnost a role sociálního pracovníka jako toho, který poskytuje sociální služby, sociálně právní poradenství, depistáž, krizové poradenství apod. Na jednoho člověka je toho v praxi mnoho a kvantita těchto činností hodně záleží na personálním

⁶¹ Srov. MATOUŠEK, O., *Metody a řízení sociální práce*, s. 13

⁶² Srov. ŘEZNÍČEK, I., *Metody sociální práce*, s. 58

⁶³ Srov. Tamtéž 59

obsazení v DD.⁶⁴

Čtyři respondenti ze sedmi uvádějí jako nejnáročnější roli poradce. Role poradce vyžaduje odborné znalosti jak z oblasti psychologie, tak z oblasti práva. Tato role je úzce spojena s vedením klienta získávání poznatků vedoucích k úspěšnému navázání vztahu s klientem. Dobrého poradce neidentifikujeme jen jako dobře kvalifikovaného pracovníka. Dobrý poradce musí mít i dobré povahové rysy jako jsou dostatečná inteligence, životní energie, přirozený optimismus, otevřenost, důvěryhodnost a flexibilita.⁶⁵ V praxi musí sociální pracovník být připraven na situace, kdy za ním klienti přichází nebo mu telefonují a čekají, že budou vyslechnuti. Sociální pracovník je důvěrníkem nejen dětem, ale i dospělým. V těch lepších případech je v kontaktu s rodiči dětí, a i těm poskytuje poradenskou službu. Poskytuje tuto pomoc i svým kolegům.

V pomáhajících profesích dochází nejčastěji k prolnutí klientova světa se světem sociálního pracovníka než v jiných typech práce. Šest ze sedmi respondentů uvádí, že rolí sociálního pracovníka je mnoho. Pouze jeden uvedl, že je to adekvátní. Sociální pracovník má jasně definované role, ty se však v rámci jeho činnosti mění a prolínají. V rámci své pozice může být v roli vychovatele, učitele sociální adaptace, obhájce, ochránce přímluvce, někdy i dozorce.⁶⁶

2. Jak jsou sociální pracovníci v dětském domově vzdělávání v rámci zvládnutí svých rolí?

1. Připravilo vás vaše vzdělání dostatečně na role sociálního pracovníka?
2. Jak často a jak hluboce jste vzdělávání v rámci zvládnutí svých rolí?

Z výzkumného šetření uvedl striktní odpověď *ano* pouze jeden respondent (SP 4). Ostatní se shodují v tom, že je studium připravilo dostatečně jen z pohledu teoretických znalostí, ale jako podstatný prvek vidí monitoring zkušenějších sociálních pracovníků, kteří jsou v oboru déle a mají s problematikou zkušenosti. Pro výkon této činnosti jsou neodmyslitelným aspektem získávané zkušenosti z praxe. Zákony a předpisy se mění, tudíž si neustále musí prohlubovat i své vzdělání a vzhled do problematiky činnosti sociálního pracovníka v DD.

Zákonem je dáno, jak mají být zaměstnanci ústavních zařízení v rámci roku školeni a rekvafikováni. V rámci mého výzkumného šetření, vyplývá, že dle stanov zákona jsou všichni proškoleni. Avšak shodně uvádí, že školení není dostatečně časté a dost hluboké. *SP 5 uvádí: „Každým dnem novými zkušenostmi. Ale samozřejmě v rámci zákona vzdělávání jsme. Takže žádné školení vás na realitu připravit nedovede. Jedná se přeci jen o teorii. Praxe se vždy alespoň v něčem liší“.*

SP 6 uvádí: „Vzdělávat se musíme, protože se to po nás prostě chce, časté to je ale, jestli dost hluboké? No, tak jako jo, ale jak v které oblasti. Přece jen jsou to školení na pár hodin, a ne další vysoká škola. Právnicka ani psychologa ze se sebe neuděláte během 6 hodinového školení.“

V praxi respondenti vidí tuto možnost jako neuspokojivou. Neposkytuje jim dostatečně kvalitní vzhled do problematiky a školení v rámci několika hodin jim do praxe moc nedává. Z mého pohledu a poznatků z praxe v DD je důležité mít k dispozici kvalitní tým kolegů, který je založen na vzájemné důvěře a partnerském vztahu. V takovém prostředí se nijak neobáváte vyjádřit své obavy, a to v čem si myslíte, že máte rezervy v rámci činností a je velká nabídka kurzů, kde vám s vašimi nejistotami pomohou.

⁶⁴ Zákon 108/2006 sb., O sociálních službách

⁶⁵ Srov. MATOUŠEK. O., Metody a řízení sociální práce, s. 86

⁶⁶ Srov. MATOUŠEK. O., Sociální práce v praxi s. 25

3. Jaké jsou osobnostní předpoklady sociálního pracovníka v DD?

1. Jaké jsou dle vás nejdůležitější osobnostní předpoklady pro výkon rolí sociálního pracovníka v DD?

SP 1: „Empatie, psychická odolnost, trpělivost.“

SP 2: „Láska k dětem, lidem, empatie, lidskost, spolehlivost. Snažit se nezklamat... a také vzájemná důvěra.“

SP 3: „Empatie, partnerský vztah s klienty, kde jsou správně nastaveny hranice tohoto vztahu, komunikační dovednosti.“

SP 4: „Osobní angažovanost, schopnost vcítit se do druhého a porozumět jeho problému, inteligence.“

SP 5: „Nezaujatost a nadhled.“

SP 6: „Já osobně jsem velmi empatická a zajímám se o druhé, pak bych řekla, že musíte být komunikativní a vyzářovat důvěru – takže být důvěryhodný.“

SP 7: „důslednost, empatie, osobní nasazení.“

Nejdůležitější osobnostní předpoklady sociálního pracovníka jsou inteligence, citový příklon ke klientovi, důvěryhodnost, komunikační dovednost, naslouchání a empatie. Ve všech odpovědích se ukazuje jako nejdůležitější osobnostní předpoklad empatie. Další shodnou odpovědí je důvěra a partnerský vztah. Je tedy zřejmé, že pro práci v DD je důležitá osobní angažovanost a velká míra vcítění se do problematiky. Jedná se o hodně emocionální prostředí, sociální pracovník musí být hodně psychicky odolný, znát své limity a věnovat se hodně své vlastní psychohygieně. Je tedy zřejmé, že všichni respondenti si jsou vědomi své role a jaký postoj mají zachovat vůči klientům a jak fungovat ve vzájemném kvalitním vztahu.⁶⁷

7. Diskuse

Z výzkumného šetření byly zjištěny určité výsledky, které se prolínají i teoretickou částí práce. Otázky a nejčastěji uváděné výsledky budou oddiskutovány v této kapitole. Celkově budou shrnuty nejopakovanější z výsledků, které postupně vyplynuli z odpovědí respondentů. S pomocí odborné literatury a vlastních zkušeností bude problematika oddiskutována a poskytne tak širší pohled na téma role sociálního pracovníka v dětském domově.

⁶⁷ Srov. MATOUŠEK, O., *Metody a řízení sociální práce*, s. 52–54

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala rolí sociálního pracovníka v dětském domově. Pro získání kvalitních dat bylo osloveno 7 respondentů, sociálních pracovníků v západočeském kraji.

K tomuto výzkumnému šetření formou komparace mne vedla osobní zkušenost z praxe v DD. Sociální pracovník zde funguje jako ten, který se zabývá nejen administrativní činností, ale i jako poradce, rádce dospělým i dětem. V některých případech supluje roli vychovatele. Jedná se o hodně náročnou pozici, kdy člověk musí být neustále v pozoru, často se práce prolíná s osobním životem a sociální pracovníkovi je DD vlastním druhým domovem. Zde se ale naskytá otázka: „Jak odlišit své soukromí, svůj vlastní život, od života těch, kteří nám nejsou lhostejní?“ Sociální pracovník v DD je chápán jako ten, kdo sedí v kanceláři a je úředníkem. On je ale ten, který si nikdy nevypíná svůj mobilní telefon, nikdy neodmítne a druhého vyslechne, měl by a je tu stále pro své klienty. Hodně bojuje s problematikou syndromu vyhoření a musí si ponechat, i když je to těžké, svůj vlastní osobní prostor.

Výzkumná otázka číslo jedna zněla: „*Jak byste definovali roli sociálního pracovníka v DD?*“

Řezníček ve své knize uvádí: „*Sociální pracovníci vykonávají při své profesionální činnosti řadu rolí, které se vzájemně prolínají. K objasnění povahy těchto různých činností lze vyčlenit několik odlišujících se typů. V praxi může jeden nebo druhý přístup převládat podle požadované pracovní náplně, charakteru zařízení, stylu vedení organizace, cílů a prostředků jejího programu atd. Čistý typ v praxi patrně neexistuje.*“⁶⁸

Sociální pracovníci definují všichni svou roli jako multioborovou, podílejí se na celkovém chodu DD. Zastupuje více funkcí, je to role náročná, která přináší výsledky. Ze všech odpovědí vyplývá, že sociální pracovník je mentorem a rádcem pro klienty, a i ostatní zaměstnance.

Mezi empirickým šetřením a odbornou literaturou panuje shoda v tom, jak vidí svou roli sociální pracovnice a jak je psáno v odborné literatuře. Role sociálního pracovníka není jednotná a sociální pracovnice shodně uvádí, že ji nelze jasně vymezit. V rámci své činnosti se jejich role vzájemně prolínají a nikdy není možné se zaměřit jen na jednu roli.

Přesně jak napovídá Etický kodex sociálních pracovníků, profesi sociální práce vykonává sociální pracovník multidisciplinárně ve spolupráci s jinými odborníky a organizacemi, které mohou napomoci sociálnímu začlenění klienta.⁶⁹

Druhá výzkumná otázka byla: „*Jaká očekávání jste měli od role sociálního pracovníka při nástupu na tuto pozici?*“

Matoušek v knize *Metody a řízení sociální práce* uvádí že, sociální pracovník pracuje s klienty a jejich rodinami, za svůj případ považuje práci s celou rodinou. Spolupracuje s přirozenými skupinami, v rámci DD s uměle vytvořenými skupinami. Je v kontaktu s organizacemi, kdy je buď vedoucím organizace poskytující sociální službu, nebo je za experta radícího organizaci, jak řešit své problémy. Spolupracuje s místními komunitami.⁷⁰

Sociální pracovníci se shodují v tom, že realita předčila jejich očekávání. Pokud se sociální pracovník hlásí do pozice sociálního pracovníka v DD, měl by seznámen s náplní své

⁶⁸ ŘEZŇÍČEK, I. *Metody sociální práce*, s. 57

⁶⁹ Srov. [online]. Dostupné z WWW: <https://www.dchp.cz/res/archive/001/000121.pdf?seek=1561454028>

⁷⁰ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 13

práce. Nejedná se o činnost pouze administrativní, jak předpokládal SP 3. Ostatní nejvíce čekali kontakt s dětmi a ten se jim splnil.

Z tohoto textu je zřejmé, že pokud chce někdo vykonávat činnost sociálního pracovníka, musí být připraven na různorodé role v rámci práce sociálního pracovníka v DD. Pokud prostuduje odbornou literaturu a zákony, počítá s tím, že jeho činnost není pouze administrativní.

Z českého kontextu Růžičková a Musil prezentují čtyři pojetí sociální práce z hlediska role sociálních pracovníků. Za první profesionální pojetí sociální práce, které je charakterizováno situačním a komplexním rozhodováním. Za druhé administrativní pojetí, v němž se od sociálních pracovníků očekává, že budou vykonávat především úřednickou práci. Dle třetího, filantropického pojetí mají být sociální pracovníci a pracovníci hlavně lidmi, kteří potřebným poskytují právě to, co je potřeba. Uvedená tři pojetí Musil a Růžičková aktualizovali i o čtvrté aktivistické pojetí, které klade důraz na iniciaci změn v širším prostředí klientů.⁷¹

Třetí výzkumná otázka zněla: „Jaká role vás nejvíce pozitivně, či negativně překvapila?“

Dle Sekery: „Sociální pracovníci jsou ti, kteří poskytují sociální pomoc a šetření, zajišťují základní sociální agendu a dokumentaci, obslužnou práci, základní výchovné služby, sestavují individuální plány rozvoje osobnosti klienta, řeší sociálně právní a jiné problémy klienta, poskytují pomoc klientům v nepříznivé životní situaci, radí klientům a jejich rodinným v krizových situacích provádějí depistážní činnost apod.“⁷²

Již z textů odborné literatury je jasné, že pokud se jeví respondentkám některá s rolí více blízká a jiná méně, záleží to opět na informovanosti o problematice oboru, do kterého v rámci svého zaměstnání přichází.

V praxi je 6 ze 7 respondentů negativně hodnotí roli administrátora. Administrativa k práci sociálního pracovníka jednoznačně patří ať už na místech spíše úředních nebo v dětském domově.

I přes to že je administrativní pracovník obecně vnímán jako zaměstnanec veřejné/státní správy – tedy úředník. Hromadnými sdělovacími prostředky bývá zobrazován často z pozice „kontroly a represe“ ve spojitosti s problematičnými kauzami.⁷³ I v dětském domově je nutnost vést spisy klientů či vyřizování úřední korespondence kdy administrativa vyžaduje určitou schopnost vést odbornou písemnou sociálně právní korespondenci a nakládání se spisovou dokumentací.

V případě kladně hodnocené role se respondenti shodují roli poradce, poskytovatele služeb, rádce dětí.

Odborná literatura uvádí, že čistý typ v praxi neexistuje.⁷⁴ Každý sociální pracovník má osobnostně blíže k různým rolím, což zmínili všichni respondenti. Ale v závislosti na náplni práce a organizační struktuře se musí podřídít zákonem danými kritérii.

⁷¹ Srov. RŮŽIČKOVÁ, D., MUSIL, L., 2009. Hledají sociální pracovníci kolektivní identitu? Sociální práce / Sociální práca, 9(3), 79-90

⁷² SEKERA, O., Identifikace profesních aktivit vychovatelů výchovných ústavů a dětských domovů, s. 78

⁷³ Srov. [online]. Dostupné z WWW: Sešit sociální práce 4. číslo, 2015 Etický kodex jako nástroj podpory řešení etických dilemat sociální práce ISBN: 978-80-7421-089-1

⁷⁴ Srov. ŘEZNIČEK, I., Metody sociální práce, s. 57

Čtvrtá výzkumná otázka zněla: „Jmenujte tři konkrétní role, které vykonáváte nejčastěji?“

SP 1 uvádí: „Administrátor, koordinátor činností, poradce.“

SP 2 uvádí: „Administrativa všeho druhu. Návštěvy OSPOD. Pohovory s dětmi, kdykoliv chtějí, mají dveře otevřené. Vyjádření k pobytům mimo DD, žádosti. Kontakty a řešení různých záležitostí/řed. DD tety, a strýčkové, návštěvy apod. Další bych řekla poradce a celkově poskytovatel služeb.“

SP 3 uvádí: „Administrátor, poradce, zprostředkovatel služeb, dětem opouštějící DD.“

SP 4 uvádí: „Administrátor, vedoucí manager, poskytovatel služby.“

SP 5 uvádí: „Role soudce, kamaráda a učitele.“

SP 6 uvádí: „Administrátor, koordinátor, rádce.“

SP 7 uvádí: „Administrativní činnost, organizátor, důvěrník.“

„Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.“⁷⁵ Sociální pracovník je součástí multidisciplinárního týmu a spolupracuje s dalšími odborníky a organizacemi.

Pátou výzkumnou otázkou je: „Která role se vám jeví jako nejnáročnější?“

Jako nejnáročnější roli respondenti uvedli roli poradce, důvěrníka neboli rádce.

Matoušek uvádí: „Poradenství bývá nejčastěji a nejobecněji definováno jako profesionální vedení jedince s využitím psychologických poznatků. Ty jsou významné zvláště při získávání údajů a vedení klienta.“⁷⁶ Jedná se o zvláštní druh vztahu mezi klientem a poradcem. Dobrého poradce neidentifikujeme jen jako dobře kvalifikovaného pracovníka. Dobrý poradce musí mít i dobré povahové rysy jako jsou dostatečná inteligence, životní energie, přirozený optimismus, otevřenost, důvěryhodnost a flexibilita. „Sociální pracovníci jsou osoby, které se každý den setkávají, komunikují a spolupracují s lidmi, kteří patří do různých cílových skupin. Poskytují jim sociální poradenství, řeší jejich nepříznivou sociální situaci, preferují individuální přístup při mapování potřeb tak, aby jim mohli co nejdříve pomoci s řešením jejich obtížné životní situace. Práce sociálních pracovníků je velmi náročná.“⁷⁷

Šestá výzkumná otázka zněla: „Jeví se vám počet rolí jako adekvátní a zvladatelný v rámci činnosti sociálního pracovníka v DD?“

Sociální pracovníci uváděli, že počet rolí musí být i přes kvantitu práce zvladatelný. SP 1, 2, 3,4, uvedli, že na jednoho člověka je kladeno mnoho povinností a odpovědností. Kdyby tohoto bylo méně bylo by to v rámci jejich činnosti lepší. SP 5, 6, 7 dle výpovědí řekli,

⁷⁵ Zákon 108/2006 sb., O sociálních službách

⁷⁶ MATOUŠEK. O., Metody a řízení sociální práce, s. 86

⁷⁷ Srov. [online]. Dostupné z WWW: <https://socialniprace.cz/online-clanky/profesionalizace-socialni-prace-z-pohledu-socialnich-pracovniku/>

že je rolí mnoho k zvládnutí, ale pokud člověk chce tuto činnost vykonávat, musí počítat s velkým pracovním nasazením. SP 2 uvedl, že na jednu stranu je práce hodně, i tak však role neřeší a je tam kde jej potřeba.

Sociální práce je multioborová disciplína, člověk tedy musí počítat s tím, že k výkonu patří, jak uvádí odborná literatura: „*Málokdo tuší, že by sociální pracovníci mohli v souladu s tradicemi svého oboru společnosti nabídnout něco, čemu ostatní – psychologové, právníci, ošetrovatelky, organizátoři volného času, ochránci lidských práv atd. – většinou nevěnují pozornost, protože to nepovažují za náplň své práce.*“⁷⁸

V rámci mého výzkumného šetření nalézám shodu v tom, že role, které uvádí odborná literatura jsou sociálními pracovníky v DD vykonávány. Většina se shoduje, že je to pro jednoho člověka práce náročná.

Sedmá výzkumná otázka zněla: „Připravilo vás vaše vzdělání dostatečně na role sociálního pracovníka?“

V odpovědích respondentů nejčastěji zaznělo, že v rámci vzdělání byli na výkon sociálního pracovníka v DD dobře připraveni po teoretické stránce. Nejvíce se odpovědi na základě odpovědí shodli v tom, že museli prohloubit své znalosti v oblasti poradenství. Samozřejmostí je u všech respondentů další vzdělávání v oblasti často se měnících právních předpisů.

Pro výkon profese sociálního pracovníka je vzdělání nevyhnutelně a naprosto nutné. Nejen z hlediska odbornosti ale i z hlediska zodpovědnosti k profesi a odbornosti sociálního pracovníka.

Jak sociálním pracovníkům napovídá etický kodex, je třeba zvyšovat prestiž profese. Snažit se o udržení a zvýšení odborné úrovně sociální práce a uplatňování nových přístupů a metod. Je tu proto i zodpovědnost za své soustavné celoživotní vzdělávání, což je základ pro udržení úrovně odborné práce a schopnosti řešit etické problémy.⁷⁹

Dle zákona 108/2006 sb., je nutno k výkonu sociálního pracovníka mít odbornou způsobilost. Sociální pracovník musí mít vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost nebo vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu.⁸⁰

Osmá výzkumná otázka zněla: „Jak často a jak hluboce jste vzdělávání v rámci zvládnutí svých rolí?“

Respondenti uváděli odpovědi, že jsou dle povinnosti ze zákona vzdělávání ve svých rolích průběžně během roku. Zda jsou tyto rekvalifikace a školení dostatečně kvalitní a poskytují jim dobrou přípravu do praxe, je věc druhá. SP 5 uvedl ke vzdělávání ve svých rolích: „*Každým dnem novými zkušenostmi. Ale samozřejmě v rámci zákona vzdělávání jsme.*“

⁷⁸ Srov. MUSIL, Libor., 2008. Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“. *Sociální práce / Sociálna práca* 8, 2/2008, s. 60–79

⁷⁹ Srov. [online]. Dostupné z WWW: <https://www.dchp.cz/res/archive/001/000121.pdf?seek=1561454028>

⁸⁰ Zákon 108/2006 Sb., O sociálních službách

Takže žádné školení vás na realitu připravit nedovede. Jedná se přece jen o teorii. Praxe se vždy alespoň v něčem liší. “

„Zaměstnavatel je povinen zabezpečit pracovníku v sociálních službách další vzdělávání v rozsahu nejméně 24 hodin za kalendářní rok, kterým si obnovuje, upevňuje a doplňuje kvalifikaci. Účast na dalším vzdělávání se považuje za prohlubování kvalifikace podle zvláštního právního předpisu.“⁸¹

Pro zvládnutí této multidisciplinární profese je také nutné, aby sociální pracovník pracoval na své psychické pohodě a předcházel tak syndromu vyhoření. Dle mé zkušenosti by měli uvažovat nejen o školení na témata právní či sociálně správní, ale i nad tématy jako je psychohygiena, neboť sociální pracovník má právo i povinnost pečovat o své zdraví a duševní hygienu tak, aby byl schopen poskytovat kvalitní a profesionální sociální služby.⁸²

Jak shodně někteří respondenti uvedli je pro ně důležité nabývání nových poznatků z praxe. SP 7 uvedl, že jej často případy, se kterými se setkává, zasahují i osobně. Dobré je při činnosti sociálního pracovníka v DD mít možnost vyventilovat své pocity. Pokud je sociální pracovník členem kvalitního týmu v zařízení, kde pracuje, poskytují mu tuto pomoc například starší a zkušenější kolegové. Pro svůj odborný růst využívá znalosti a dovednosti svých kolegů a jiných odborníků, tím své znalosti a dovednosti rozšiřuje v celé oblasti sociální práce.

Devátá výzkumná otázka zněla: „Jaké jsou dle vás nejdůležitější osobnostní předpoklady pro výkon rolí sociálního pracovníka v DD?“

Z právních předpokladů jako podmínku pro výkon povolání sociálního pracovníka víme, že je pracovně nezbytná způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost. To, jaké mohou být osobnostní předpoklady, je vnímáno individuálně.

Respondenti nejčastěji uváděli jako nejdůležitější osobnostní předpoklady empatii, komunikační dovednosti a důvěru, díky které si vytvoříme s klientem partnerský vztah.

Odborná literatura uvádí jako nejdůležitější osobnostní předpoklady sociálního pracovníka zdatnost, inteligenci, citový příklon ke klientovi, důvěryhodnost, komunikační dovednost, naslouchání a empatii.⁸³

Osobnostní předpoklady sociálního pracovníka představují soubor schopností, vlastností a dovedností, kterými by měl být sociální pracovník vybaven. Existuje mnoho definic pojmu osobnost, ale v podstatě se autoři shodují v tom, že osobnost každého člověka je jedinečná a odlišná stejně tak je i osobitý a jedinečný přístup k výkonu profese sociálního pracovníka.

8. Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na role sociálního pracovníka v dětském domově. V první a druhém bloku teoretické části jsem se zabývala exkurzem do ústavních zařízení, typy ústavních zařízení a dětmi jako klienty dětského domova. Ve druhé a třetí části jsem popsala činnosti sociálního pracovníka v DD, zákony a předpisy, kterými se řídí. Jsou zde popsány kompetence sociálního pracovníka, jeho osobnostní a profesní předpoklady.

⁸¹ Zákon 108/2006 Sb., O sociálních službách

⁸² Srov. [online]. Dostupné z WWW: <https://www.dchp.cz/res/archive/001/000121.pdf?seek=1561454028>

⁸³ Srov. MATOUŠEK, O., Metody a řízení sociální práce, s. 52–54

Zaměřila jsem si i na problematiku syndromu vyhoření, se kterou jsou sociální pracovníci často konfrontováni. Nejobsáhlejší čtvrtá kapitola se týká přímo rolí sociálního pracovníka v DD.

Poslední kapitola je věnována výzkumnému šetření. Komparovala jsem práci sociálního pracovníka v DD s příslušnými zákony a odbornou literaturou. Mé empirické šetření na základě polostrukturovaných rozhovorů bylo provedeno se sedmi respondenty ze sedmi dětských domovů ze západočeského kraje. V obecných otázkách jsem se zaměřila na to, jak pracovníci vnímají své role v DD, jak je vykonávají, jak je práce obtížná a jak dobře jsou vzděláváni v oblasti práce v DD. Z výzkumu bylo zjištěno, že v rámci vzdělání jsou sociální pracovníci dobře připraveni po teoretické stránce, nicméně všichni potvrzují, že důležitá je praxe v oboru či dobrý tým v rámci zařízení. Mohu říct, že sociální pracovník v DD je nejdůležitější osobou pro komunikaci jak s příslušnými úřady, institucemi, dětmi i kolegy.

Všichni jsou si vědomi multioborovou obsáhlostí této práce. Sociální pracovníci vystupují v rámci své činnosti v mnoha rolích. Nejčastěji se cítí v roli administrátora a poradců v životě dětí v DD. Všichni sociální pracovníci vykonávají svou práci kvalitně, s největším zaměřením na blaho dětských klientů. Sociální pracovníci v roli administrátora jsou přetíženi administrativou související s chodem dětského domova. Ukazuje se tedy určitá restrikce kontaktu s dětmi. Oproti tomu ti, co odpovídali, že se cítí v roli poradce, jsou si vědomi, že dobré je být vzdělaný v oblasti psychologie a pedagogiky.

Ve své práci jsem tedy shrnula, jaké role sociální pracovník v dětském domově vykonává a jak se v nich cítí. Pracovat v sociální oblasti může být pro jednotlivce velkou psychickou zátěží. Je tedy důležité pečovat i o sebe sama a věnovat se vlastní duševní hygieně, měl možnost supervize a kolegiální podpory.

Seznam použitých zdrojů

BITTNER P., HAVIGEROVÁ J., JANIŠOVÁ I., LANGHANSOVÁ H. Děti z ústavu. Artron 2005, s. r. o., ISBN 978-80-903473-4-2

DUNOVSKÝ, J. a kol., Sociální pediatrie, Grada Publishing, 1999, ISBN 80-7169-254-9

HENDL, J. Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace kvalitativní výzkum, Portál, s. r. o., Praha 2005, ISBN 80-7367-040-2

JANEBOVÁ, R. Etický kodex jako nástroj podpory řešení etických dilemat sociální práce, Sešit sociální práce. 4/2015, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015, ISBN: 978-80-7421-089-1

KŘIVOHLAVÝ, J. Hořet, ale nevyhořet, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2012, ISBN 978-80-7195-573-3

MATOUŠEK, O. a kol., Metody a řízení sociální práce, Portál, s. r. o., Praha 2003, ISBN 80-7178-548-2

MATOUŠEK, O., Sociální práce v praxi, Portál, s. r. o., Praha 2005, 2010, ISBN 978-80-7367-818-0

MATOUŠEK, O., Slovník sociální práce, Portál, s. r. o., Praha 2008, ISBN 978-80-7367-368-0

MĚRKOVÁ, B., SEDLÁČEK, R. Příručka pro děti odcházejících z dětských domovů nebo pěstounské péče, Centrum J. J. Pestalozziho, o. p. s., Chrudim 2017

MUSIL, L., Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“. *Sociální práce / Sociálna práca* 8, 2/2008, Brno: ASVSP. ISSN 1213-6204.

PTÁČEK, R., KUŽELOVÁ, H., Vývoj dětí v náhradních formách péče, Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, ISBN 978-80-7421-040-2

ŘEZNÍČEK, I., Metody sociální práce, SLON, 1999, ISBN 80-85850-00-1

RŮŽIČKOVÁ, D., MUSIL, L. 2009. Hledají sociální pracovníci kolektivní identitu? *Sociální práce / Sociálna práca* 3,3/2009

Vnitřní řád Dětský domov Kašperské Hory

Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Zákon 108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách

Seznam internetových zdrojů

www.socialniprace.cz

www.dchp.cz

Seznam použitých zkratek

DD – dětský domov

OSPOD – Sociálně-právní ochrana dětí

SP – sociální pracovník

Seznam příloh

Příloha č. 1. Otázky polostrukturovaného rozhovoru

1. Jak byste definovali role sociálního pracovníka v DD?
2. Jaké očekávání jste měli od rolí sociálního pracovníka při nástupu na tuto pozici?
3. Připravilo vás vaše vzdělání dostatečně na role sociálního pracovníka?
4. Jaká role vás nejvíce pozitivně, či negativně překvapila?
5. Jaké jsou dle vás nejdůležitější osobnostní předpoklady pro výkon rolí sociálního pracovníka v DD?
6. Jmenujte tři konkrétní role, které vykonáváte nejčastěji?
7. Jak často a jak hluboce jste vzdělávání v rámci zvládnutí svých rolí?
8. Která se vám jeví jako nejnáročnější?
9. Jeví se vám počet rolí jako adekvátní a zvladatelný v rámci činnosti sociálního pracovníka v DD?

Příloha č. 2 – polostrukturované rozhovory

1. Polostrukturovaný rozhovor se SP 1
2. Polostrukturovaný rozhovor se SP 2
3. Polostrukturovaný rozhovor se SP 3
4. Polostrukturovaný rozhovor se SP 4
5. Polostrukturovaný rozhovor se SP 5
6. Polostrukturovaný rozhovor se SP 6
7. Polostrukturovaný rozhovor se SP7

Příloha č. 1 Polostrukturovaný rozhovor se SP 1

1. Jak byste definovali role sociálního pracovníka v DD?

„Z toho, co jsem poznala já, tak bych sociálního pracovníka definovala jako multioborového pracovníka, který se musí orientovat nejen v sociální práci ale i administrativě, psychologii ale u nás v dětském domově se hodí i znalosti z oblasti pedagogiky nebo možná spíš speciální pedagogiky. Definice je hodně široká, prostě práce sociálního pracovníka asi kdekoliv není úzkoprofilové zaměstnání.“

2. Jaké očekávání jste měli od rolí sociálního pracovníka při nástupu na tuto pozici?

„Celkově jsem si myslela a čekala jsem, že toho bude méně. Sociální pracovník je zavalený hromadou administrativy a k tomu se ještě podílí na vedení domova a řízení celého týmu, komunikuje s vychovateli, dětmi, úřady někdy s policií. Takže těch rolí je opravdu hodně a představa že děláte pouze roli sociálního pracovníka je naivní.“

3. Jaká role vás nejvíce pozitivně, či negativně překvapila?

„Negativně mě překvapila role administrátora, protože administrativy a všeho co se kolem toho točí je tolik že by to vydalo na jediný pracovní úvazek. Pozitivně vnímám roli koordinátora, protože jsem tak ve spojení se všemi zaměstnanci a díky tomu mám přehled o celém chodu našeho domova a díky tomu i přehled o celé problematice dětských domovů.“

4. Jmenujte tři konkrétní role, které vykonáváte nejčastěji?

„Administrátor, koordinátor činností, poradce.“

5. Která se vám jeví jako nejnáročnější?

„Nejnáročnější je pro mě role administrátora, protože je té administrativy tolik že se do ní musím nutit a nebaví mě.“

6. Jeví se vám počet rolí jako adekvátní a zvladatelný v rámci činnosti sociálního pracovníka v DD?

„Tak samozřejmě že kdyby těch rolí bylo míň tak by to bylo lepší a člověk by nebyl pod takovým tlakem. Ale tím, že sociální práce je mezioborový obor tak to k tomu asi patří. Otázkou je, kde jsou hranice sociálních pracovníků a kolik toho mají vydržet.“

7. Připravilo vás vaše vzdělání dostatečně na role sociálního pracovníka?

„Myslím že z pohledu měkkých dovedností – jako komunikace, pochopení psychosociálních specifik různých sociálních skupin jsem byla připravena dostatečně. Ale co se týče znalosti zákonů to tak horké nebylo. Takže se dá říct, že role znalce zákonů a poradce v sociální oblasti z právního hlediska jsem musela dohnat.“

8. Jak často a jak hluboce jste vzdělávání v rámci zvládnání svých rolí?

„Vzdělávání jsme tak často, jak vyžaduje zákon, takže četnost je asi dostatečná a výběr školení je velký, takže myslím, že i co do hloubky je to dostačující.“

9. Jaké jsou dle vás nejdůležitější osobnostní předpoklady pro výkon rolí sociálního pracovníka v DD?

„Empatie, psychická odolnost, trpělivost.“

Příloha č. 2 Polostrukturovaný rozhovor se SP 2

1. Jak byste definovali role sociálního pracovníka v DD?

„Role sociálního pracovníka v DD je stěžejní a jedna z nejdůležitějších pozic v domově, protože se podílí na celkovém chodu, nedá se říct, že by to byla jen jedna role ale je jich určitě víc, za těch 40 let v oboru jsem jich vyzkoušela opravdu hodně.“

2. Jaké očekávání jste měli od rolí sociálního pracovníka při nástupu na tuto pozici?

„Pracuji v DD již 40 let a tuto práci jsem si vybrala již během studia, kdy jsem v DD Kašperské Hory byla na brigádě. Moje práce se mi stala celoživotním posláním. Dříve se tolik neřešilo to, co dnes, např. myslím, že jsem se dříve tolik nezabývala pocity a přání dětí kdežto dnes se do popředí dostává větší zájem o emoční blaho. Nebyla jsem tedy tolik vzdělaná v oblasti psychosociální pomoci“

3. Jaká role vás nejvíce pozitivně, či negativně překvapila?

„Vždy Vás i po letech něco překvapí, snažím se věci řešit pozitivně a vnímat je pozitivně. Bohužel nemůžeme například ovlivnit, když po letech např. odchází dospělá dívka z DD, zařídíme jí byt, dostane veškerou podporu, ale objeví se rodiče, přemluví ji a oberou o vše. I když to nechce, bojí se jich a říká: Je to moje rodina. Smutné...“ Je těžké odpoutat se od rolí soukromých jako je matka či babička i tyto role se promítají do rol sociálního pracovníka. Negativně vnímám roli, kdy musím vystupovat jako manažer života druhých či poradce. Pozitivně vnímám roli pečovatele nebo ochránce.

4. Jmenujte tři konkrétní role, které vykonáváte nejčastěji?

„Administrativa všeho druhu. Návštěvy OSPOD. Pohovory s dětmi, kdykoliv chtějí, mají dveře otevřené. Vyjádření k pobytům mimo DD, žádosti. Kontakty a řešení různých záležitostí /řed. DD, tety a strýčkové, návštěvy apod. Další bych řekla poradce a celkově poskytovatel služeb.“

5. Která role se vám jeví jako nejnáročnější?

„Dle situace, kdy dětem například musíme sdělovat smutné věci. Poradce kdy opravdu radím dětem, rozmlouvám s nimi o jejich životě a budoucnosti.“

6. Jeví se vám počet rolí jako adekvátní a zvladatelný v rámci činnosti sociálního pracovníka v DD?

„Sociální pracovník je v podstatě universální člověk takže po své letité praxi mohu říct že těch rolí je opravdu hodně.“

Neměl by dávat najevo své nálady. Musí být připraven na různé situace. Neřeším žádné role, snažím se pomoci a být vždy tam, kde je mne zapotřebí. Děti i dospělí, včetně bývalých chovanců se na mne obrací i mimo pracovní dobu s různými problémy, radostmi i jen tak, abychom se slyšeli, viděli apod. Vznikly mezi námi vazby na celý život.... A to je ta nejkrásnější odměna za léta strávená v dětském domově.“

7. Připravilo vás vaše vzdělání dostatečně na role sociálního pracovníka?

„Škola nám dala sice základy, ale daleko důležitější je poté přímo pracovní nasazení, kdy se dále učíte, vzděláváte a setkáváte s věcmi, které nelze ve škole naučit. Je to hodně o zkušenostech, praxi a umět si najít informace. Také o tom, jak umíte jednat s lidmi, dětmi atd. To je nejdůležitější v naší práci. Základ mi to dodalo, ale praxe je praxe.“

8. Jak často a jak hluboce jste vzdělávání v rámci zvládání svých rolí?

„Vzdělávání je průběžné, semináře, školení atd. FICE. Celoživotní praxe.“

9. Jaké jsou dle vás nejdůležitější osobnostní předpoklady pro výkon rolí sociálního pracovníka v DD?

„Láska k dětem, lidem, empatie, lidskost, spolehlivost. Snažit se nezklamat..... a také vzájemná důvěra.“

Příloha č. 3 Polostrukturovaný rozhovor se SP 3

1. Jak byste definovali role sociálního pracovníka v DD?

„Sociální pracovník musí v rámci DD zastoupit více funkcí, být k dispozici jak paní ředitelce, tak vychovatelům. Jsem v blízkém kontaktu s dětmi, jako pozitivní vidím tedy mé dřívější zkušenosti z mateřské školky.“

2. Jaké očekávání jste měli od rolí sociálního pracovníka při nástupu na tuto pozici?

„Očekávala jsem činnosti převážně v roli administrativního pracovníka. Práce v DD je psychická náročná, a tak jsem tušila, že práce bude mnoho. Člověk musí mít vlastní přesvědčení, že chce tuto práci dělat a nikdy nikoho nesoudit.“

3. Jaká role vás nejvíce pozitivně, či negativně překvapila?

„Nejvíce těžké je pro mne příprava klientů opouštějící DD, a i přes naši veškerou snahu, se buď vrací ke své biologické rodině, kde nejsou v těchto případech nejvhodnější podmínky pro

život. Pozitivně beru v rámci své role přátelský vztah s dětmi, kdy jsem jako jejich teta, a ne jako administrativní pracovník. “

4. Jmenujte tři konkrétní role, které vykonáváte nejčastěji?

„Administrátor, poradce, zprostředkovatel služeb, dětem opouštějící DD. “

5. Která se vám jeví jako nejnáročnější?

„Poradce, protože vyžaduje nejvíce znalostí z oblasti práva a jiných oblastí“

6. Jeví se vám počet rolí jako adekvátní a zvladatelný v rámci činnosti sociálního pracovníka v DD?

„Samozřejmě je toho na jednoho člověka moc, ale pokud si najdeme systém, jak pracovat, a i odpočívát může člověk jako SP v DD fungovat. “

7. Připravilo vás vaše vzdělání dostatečně na role sociálního pracovníka?

„Ano byla jsem připravena dostatečně, pokud jsem měla v něčem rezervy, byla mi nápomocna kolegyně. Člověk se ale musí stále vzdělávat, a to platí i v této pozici. Největším přínosem pro člověka je praxe, nebo zkušenosti z praxe od zkušenější kolegyně. “

8. Jak často a jak hluboce jste vzdělávání v rámci zvládání svých rolí?

„Člověk se vzdělává stále prostřednictvím praxe a zkušeností ať již pozitivních či negativních. Máme možnost navštívit různé semináře či webináře. “

9. Jaké jsou dle vás nejdůležitější osobnostní předpoklady pro výkon rolí sociálního pracovníka v DD?

„Empatie, partnerský vztah s klienty, kde jsou správně nastaveny hranice tohoto vztahu, komunikační dovednosti. “

Příloha č. 4 Polostrukturovaný rozhovor se SP 4

1. Jak byste definovali role sociálního pracovníka v DD?

„Jedná se o roli náročnou, která však přináší výsledky. Takže za mě je definice spíš skeptická, protože jste holka pro všechno a role, které má sociální pracovník nezná mezí. “

2. Jaké očekávání jste měli od rolí sociálního pracovníka při nástupu na tuto pozici?

„Na tuto pozici mě hnala velká osobní angažovanost. V začátcích jsem viděla velký potenciál ve změně života dětí v DD. Posléze jsem byla překvapena velkým množstvím administrativy a v rámci své pozice bych byla spokojenější, pokud bych mohla být více s dětmi. “

3. Jaká role vás nejvíce pozitivně, či negativně překvapila?

„Negativně – role administrativní, pozitivně – poradce“

4. Jmenujte tři konkrétní role, které vykonáváte nejčastěji?

„Administrátor, vedoucí manager, poskytovatel služby“.

5. Která se vám jeví jako nejnáročnější?

„Administrátor. “

6. Jeví se vám počet rolí jako adekvátní a zvladatelný v rámci činnosti sociálního pracovníka v DD?

„Na jednoho je toho moc, nejvíce jsem však v roli administrativní, a moje práce je hlavně o komunikaci s příslušnými úřady.“

7. Připravilo vás vaše vzdělání dostatečně na role sociálního pracovníka?

„Ano.“

8. Jak často a jak hluboce jste vzdělávání v rámci zvládnutí svých rolí?

„Máme možnost každoročního vzdělávání v rámci organizace. Je to málo potřebovala bych prohlubovat sféru mentální hygieny, protože přetížení je velké“

9. Jaké jsou dle vás nejdůležitější osobnostní předpoklady pro výkon rolí sociálního pracovníka v DD?

„Osobní angažovanost, schopnost vcítit se do druhého a porozumět jeho problému, inteligence.“

Příloha č. 5 Polostrukturovaný rozhovor se SP 5

1. Jak byste definovali role sociálního pracovníka v DD?

„Roli bych definovala jako rádce životem, mentorem prostě být dobrým příkladem pro všechny děti, předat jim základy a podávat informace, které jim budou do budoucna k užítku.“

2. Jaké očekávání jste měli od rolí sociálního pracovníka při nástupu na tuto pozici?

„Žádné. Jsem realista a vím, že práce je náročná a s tím jsem do toho šla.“

3. Jaká role vás nejvíce pozitivně, či negativně překvapila?

„Překvapila mě role soudce, která není vůbec jednoduchá.“

4. Jmenujte tři konkrétní role, které vykonáváte nejčastěji?

„Role soudce, kamaráda a učitele.“

5. Která se vám jeví jako nejnáročnější?

„Asi role soudce, protože rozhodovat o životě druhých je samo o sobě náročné. Ovlivňovat něčí budoucnost je velká zodpovědnost.“

6. Jeví se vám počet rolí jako adekvátní a zvladatelný v rámci činnosti sociálního pracovníka v DD?

„Adekvátní ano, zvladatelný záleží na různých situacích.“

7. Připravilo vás vaše vzdělání dostatečně na role sociálního pracovníka?

„Ne, žádné vzdělání nedokáže připravit dostatečně do této role. To až snad vlastní životní zkušenosti a dlouhodobá praxe.“

8. Jak často a jak hluboce jste vzdělávání v rámci zvládnání svých rolí?

„Každým dnem novými zkušenostmi. Ale samozřejmě v rámci zákona vzdělávání jsme. Takže žádné školení vás na realitu připravit nedovede. Jedná se přeci jen o teorii. Praxe se vždy alespoň v něčem liší.“

9. Jaké jsou dle vás nejdůležitější osobnostní předpoklady pro výkon rolí sociálního pracovníka v DD?

„Nezaujatost a nadhled.“

Příloha č. 6 Polostrukturovaný rozhovor se SP 6

1. Jak byste definovali role sociálního pracovníka v DD?

„Tak roli bych definovala jako hodně náročné povolání s rolemi od učitele, chůvu po administrativního pracovníka, který musí zvládnout veškerou dnešní techniku a to i soc. síť protože to ty mladý jedou a byste měli nějaký náhled nebo spíš vhléd do jejich života tak musíte držet krok, znát trendy mezi téma mladými.“

2. Jaké očekávání jste měli od rolí sociálního pracovníka při nástupu na tuto pozici?

„Do pozice jsem nastupovala jako mladá plná ideálů a snů o pomoci, ale realita je jiná, jste zavaleni problémy s administrativou měnícími se zákony a práce s dětmi ubývá, i když se snažím jím být blízko.“

3. Jaká role vás nejvíce pozitivně, či negativně překvapila?

„No, překvapilo mě nejvíc to, že pořád jen papíruji a vyřizuji a spojuji úřady a domov a děti, jsem prostě takový organizátor a manažer. To беру spíš jako negativum, pozitivum je pro mě to, když můžu konečně za dětmi a jen tak s nimi trávit volný čas bez nějakého poučování nebo organizací.“

4. Jmenujte tři konkrétní role, které vykonáváte nejčastěji?

„Administrátor, koordinátor a rádce.“

5. Která se vám jeví jako nejnáročnější?

„Nebaví mě, a proto je to pro mě vlastně nejnáročnější – koordinace všeho toho chodu domova s institucemi a rodiči a školy.“

6. Jeví se vám počet rolí jako adekvátní a zvladatelný v rámci činnosti sociálního pracovníka v DD?

„Tu práci dělám, takže ji i zvládám i když kdyby toho bylo méně, bylo by líp. Nemohu říct, že se nudím.“

7. Připravilo vás vaše vzdělání dostatečně na role sociálního pracovníka?

„Připravilo, měla jsem velký přehled, co se týče zákonů, ale psychologická složka mi trochu unikala, takže jsem si sama pak něco dočetla třeba od klasiků jako je Dunovského a ještě jsem si dohledávala něco na internetu. Chce to prostě empatii.“

8. Jak často a jak hluboce jste vzdělávání v rámci zvládání svých rolí?

„Vzdělávat se musíme, protože se to po nás prostě chce, časté to je ale, jestli dost hluboké? No, tak jako jo, ale jak v které oblasti. Přece jen jsou to školení na pár hodin, a ne další vysoká škola. Právnicka ani psychologa ze se sebe neuděláte během 6 hodinového školení.“

9. Jaké jsou dle vás nejdůležitější osobnostní předpoklady pro výkon rolí sociálního pracovníka v DD?

„Já osobně jsem velmi empatická a zajímám se o druhé, pak bych řekla, že musíte být komunikativní a vyzářovat důvěru – takže být důvěryhodný.“

Příloha č. 7 Polostrukturovaný rozhovor se SP 7

1. Jak byste definovali role sociálního pracovníka v DD?

„Roli sociálního pracovníka bych definovala jako administrativní pozici, spadající mezi pomáhající profese, která se prolíná s komunikací s klienty, v mém případě s dětmi a jejich rodiči a dalšími úřady.“

2. Jaké očekávání jste měli od rolí sociálního pracovníka při nástupu na tuto pozici?

„Očekávání jsem měla veliká, jsem hodně ambiciózní, a proto mne práce naplňuje. A očekávání splnilo to, do čeho jsem šla. Očekávala jsem velkou spolupráci s dětmi, a to se mi splnilo“

3. Jaká role vás nejvíce pozitivně, či negativně překvapila?

„Pozitivně vidím pozici koordinátora služeb a tu možnost se zapojit v rámci celého systému DD, jak v realizaci projektů s dětmi, tak v dobře odvedené práci, když se dítě může navrátit například do rodiny nebo je umístěno do náhradní péče. Negativní stránka této práce je pro mne někdy role důvěrníka pro děti. Hodně těžce snáším osudy dětí, které jsou u nás v DD, a hlavně to za jakých podmínek se k nám dostaly.“

4. Jmenujte tři konkrétní role, které vykonáváte nejčastěji?

„Administrativní činnost, organizátor, důvěrník (výchovny poradce).“

5. Která role se vám jeví jako nejnáročnější?

„Důvěrník. Ze začátku jsem potřebovala hodně pomoc rodiny, abych se vypořádala se strastmi, se kterými se setkávám. V rámci mé práce je důležitá důslednost a přirozená autorita.“

6. Jeví se vám počet rolí jako adekvátní a zvladatelný v rámci činnosti sociálního pracovníka v DD?

„Pokud chce člověk fungovat, jako sociální pracovník v DD musí počítat s tím, že není jen administrativní pracovník v rámci své kanceláře, ale je vtažen i do mezilidských vztahů a jiných pracovních oblastí jako je psychologie, pedagogika, sociální patologie.“

7. Připravilo vás vaše vzdělání dostatečně na role sociálního pracovníka?

„Po teoretické stránce, jsem byla ze školy dostatečně připravena, realita je však jiná, případy, které musím řešit, mne často hodně zasahují i osobně. Od starších kolegyně se mi dostává pomoci, mám tu možnost s nimi vše pořešit a mohu se vyventilovat. Pokud sama na sobě pocítuji, že se v nějaké problematice dostatečně neorientuju, vzdělávám se dále dle nabízených kurzů “

8. Jak často a jak hluboce jste vzdělávání v rámci zvládání svých rolí?

„Během roku jsou nám poskytnutý odborná školení a na internetu si mohu vyhledat i prohlubující semináře či kurzy. “

9. Jaké jsou dle vás nejdůležitější osobnostní předpoklady pro výkon rolí sociálního pracovníka v DD?

„důslednost, empatie, osobní nasazení.“

Abstrakt

LOMENOVÁ, P. Role sociálního pracovníka v dětském domově. České Budějovice, 2023. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce.

Vedoucí práce doc. PhDr. Urban David, Ph.D.

Klíčová slova: sociální pracovník, role, ústavní zařízení, dětský domov, dítě jako klient, činnost sociálního pracovníka v dětském domově

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá rolí sociálního pracovníka v dětském domově. V teoretické části jsou rozlišeny typy ústavních zařízení dle zákona 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Dále popisují kompetence, činnost, osobnostní a profesní předpoklady sociálního pracovníka v dětském domově. Nejobsáhlejší kapitolou jsou samotné role, do kterých se sociální pracovník v DD dostává.

Praktická část obsahuje porovnání odborné literatury s praxí sociálních pracovníků působících v sedmi dětských domovech ze západních Čech. Všechny tyto dětské domovy poskytují klientům ty nejlepší podmínky pro fyzický i psychický rozvoj dětí. Na základě vlastní empirického šetření pomocí polostrukturovaných dotazníků, komparuji odpovědi respondentek s odbornou literaturou a příslušnými zákony. Z rozhovorů se sociálními pracovníci vyplývá, že práce sociálního pracovníka v DD je velice obsáhlá a v rámci rolí různorodá. Sociální pracovník je prostředníkem mezi dětským domovem a OSPOD, příslušnými úřady, školami, se zdravotnickými zařízeními, rodinou dítěte. Na základě rozhovorů je sociální pracovník po teoretické stránce dobře připraven, ale nejdůležitější je praxe a vlastní angažovanost. Z výzkumu vyplývá, že sociální pracovník musí být dobře obeznámen se zákony a požadavky k výkonu této práce, které udává jak odborná literatura, tak příslušné zákony. Respondentky jsou si vědomi svých rolí, jsou dále vzdělávány v rámci organizace, spolupracují s kvalitním týmem, jsou nenahraditelnou součástí výchovy dětí v DD.

Abstract

Role of social worker in care home

Key words: social worker, role, institutional facility, orphanage, child as a client, activity of social worker in an orphanage

The bachelor thesis deals with a role of a social worker in an orphanage. The types of institutional facilities are distinguished, according to Act 109/2002 Coll. Act on provision of institutional education or protective education in school facilities and on preventive educational care in school facilities, in the theoretical part. Next I describe competences, activities, personal and professional requirements of a social worker in a orphanage. The actual roles that a social worker gets into create the most comprehensive charter.

The practical part contains a comparison of reference books with a practise of social workers being active in seven orphanages in West Bohemia. All of those orphanages provide clients the best conditions for physical and psychological child development. I compare the respondents' answers with fact books and relevant laws based on my own empirical investigation using semi-structured questionnaires. It appears from the interviews of the social workers in orphanages that their work is very comprehensive and diverse in terms of roles. The social worker is an intermediary among orphanage, OSPOD (Authority for child protection), other appropriate authorities, schools, medical facilities and child family. Based on the interviews, the social worker is theoretically well prepared but the practise and own involvement are the most important. The research shows that the social worker has to be well acquainted with the laws and requirements for a good performance of this job which are given by both the fact books and the relevant laws. Respondents are aware of their roles and are further educated within the organization, they work with a quality team and they are irreplaceable part of the child education in a orphanage.